

Připomínka 75. výročí ukončení 2. světové války

V letošních májových dnech si připomínáme 75 let od ukončení 2. světové války a osvobození od německé okupace. Trvala šest let a pohltila miliony lidských životů z většiny zemí světa a neblaze se dotkla i našeho regionu a naší obce. Od té doby vyrostly už nejméně čtyři generace a nejmladší z nich už dnes ani netuší, co to vlastně 2. světová válka byla. Očitých svědků událostí v roce 1945 zákonitě ubývá, naprostá většina z nás našťastí válku nemusela prožít.

Jsou zde historikové a učitelé, kteří se snaží historii připomínat a seznamovat s ní. Dnešní mladí znají 2. světovou válku jen z dokumentů a knih. Možná si nakonec ze školy zapamatují údaj, že 8. května 1945 byla podepsána kapitulace německé armády. A že kapitulace začala platit 8. května ve 23 hodin a jednu minutu středoevropského času a jelikož to bylo jednu minutu po půlnoci moskevského času, konají se v Rusku oslavy až 9. května, zatímco my máme státní svátek Den vítězství již 8. května. Ale neznají a ani si neumí představit, co vlastně naši předkové zažívali. Jen málo z nás zažilo autentické vyprávění pradědečků a prababiček.

Rozhodli jsme se proto květnové vydání zpravodaje pojmut netradičně. Oslovili jsme historiky z našeho okolí a občany, kteří jsou ještě mezi námi a byli ochotni se podělit o své vzpomínky na válečné období. Uvádíme stručné připomenutí historie konce 2. světové války. Zpracoval jej pan Stanisław Gawlik, předseda historické sekce regionu působící při HV PZKO v Českém Těšíně. Velký prostor zpravodaje je věnován řadě vzpomínkových článků obyvatel Mostů u Jablunkova. Tyto střípky zážitků a vzpomínek zveřejňujeme abecedně podle příjmení pamětníků.

Zničený železniční most nad hlavní silnicí
v Mostech ustupující německou armádou
- 1945 (foto z knihy Jablunkovské tunely)

Smyslem vydání tohoto čísla zpravodaje není rekapitulace postupu války ani prezentace detailních historických faktů. Byli bychom velmi rádi, kdyby připomenutí válečného období prostřednictvím vzpomínek našich starších spoluobčanů, jejich prožitků strachu i radosti, vedlo k zamyšlení nad naší historií, k hledání poučení a podnícení zájmu veřejnosti o minulost i současnost naší obce. Chtěli bychom tímto počinem přispět k tomu, abychom si připomněli význam konce 2. světové války, připomněli si miliony mrtvých, především mladých lidí a připomněli si hrůzy válečného dění, jehož vážnost si někdy už příliš ani neuvědomujeme, pokud se netýká nás. Zároveň je potřeba vzdát tiše poklonu a dík těm, kteří se tehdy obětovali při osvobozování území od fašismu.

Významné jubileum si chceme připomenout i v naší obci také druhým vydáním publikace „Čest jejich památce!“. Publikace je doplněná o informace a připomínky, které nám občané zaslali po distribuci prvního vydání. Je také rozšířená o část „Oběti wehrmachtu“, ve které jsou připomenuti naši občané, kteří museli narukovat do nacistické německé armády a tam zahynuli. Symbolicky se tímto chceme poklonit všem obětem – hrdinům 2. světové války, svým spoluobčanům, kteří byli v době 2. světové války perzekvováni, kteří zahynuli v důsledku nejen nacistické (odboj, koncentrační tábory, popravy, umučení, zastřelení, vysídlení, nucené práce a další), ale i sovětské zvůle (např. popravy v Katyni a dalších lágrech SSSR). Brožura je zpracována v česko-polské verzi a jejím autorem je opět Ladislav Gavlas. Publikaci si můžete zdarma vyzvednout na podatelně obecního úřadu. Po znovuotevření Gorolského turistického informačního centra a Místní knihovny bude k dispozici i na těchto místech. Zájemci o knihu ji můžou získat po mši svaté v sakristii farního kostela.

Dne 8. května zapálením svíček a položením symbolických kytic u pomníků pod budovou obecního úřadu a před budovou staré polské školy vzdají zástupci naší obce hold obětem 2. světové války. Čest jejich památce!

Vedení obce

Čest jejich památce!

Ladislav Gavlas

Vydala Obec Mosty u Jablunkova
u příležitosti 75. výročí ukončení II. světové války

INFORMACE Z OBECNÍHO ÚŘADU

Vážení spoluobčané, rodiče, milé děti,

už to budou téměř dva měsíce, co nás postihla různá omezení jako je nošení roušek, uzavření škol, školek a také zákaz návštěv našich blízkých a kamarádů. Věřím, že se vzniklou situaci snažíte zvládat v rámci možností a chtěl bych Vám připomenout, že jsme tady pro Vás a jsme připraveni být Vám nápomocni v tomto nelehkém období. Proto se na nás v případě nouze bez obav obračejte a my Vám pomůžeme Vaše problémy řešit.

Z dřívějších omezení nám odpadlo uzavření venkovních sportovišť a ta jsme se pro Vás

rozhodli trochu vylepšit. Na podzim jsme úspěšně požádali společnost ČEZ o finanční prostředky na sportovní vybavení pro děti. Konkrétně bylo v hodnotě 54450 Kč pořízeno: 27 tenisových raket pro všechny věkové kategorie, 72 tenisových míčů pro začátečníky, 72 regulérních míčů, 2 míče na nohejbal a nová síť na hřiště na Šancích. Toto vybavení je zdarma k zapůjčení u jednotlivých správců našich hřišť. Víme, že tímto Vám všechny útrapy dnešních dní nevynahradíme, ale možná se s dětmi naučíte nový sport a přijdete na jiné myšlenky.

Závěrem bych chtěl poděkovat Všem, kteří se o nás v této době starají a dělají tento čas pro všechny snesitelnější. Švadlenkám za šití roušek, všem prodávákám, které nás v těch rouškách ochotně obsluhují, lékařům a sestřičkám, našim učitelům, kteří se snaží v improvizovaných podmínkách vzdělávat naše děti, panu faráři za požehnání všem v době velikonočních svátků a také všem ostatním, kteří pomáhají a ani o nich nevíme.

Přeji Vám hodně zdraví a aby byl pro Vás máj nejen lásky čas, ale i pohody a pozitivní myslí.

Martin Procházka,
místostarosta

Roušky k vyzvednutí

Krajský úřad Moravskoslezského kraje poskytl jednorázové roušky obcím. Roušky jsou k vyzvednutí na podatelně Obecního úřadu Mosty u Jablunkova. Počet roušek je omezen.

Romana Follnerová, OÚ Mosty u Jablunkova

Informace k zápisu dětí do mateřských škol - Informace o zapisach do Przedszkola

Ředitelé mosteckých školských zařízení oznamují, že zápisy dětí k předškolnímu vzdělávání pro školní rok 2020/2021 bude probíhat bez přítomnosti dětí a zákonných zástupců v mateřské škole Hřava, Mosty u Jablunkova Dolní, Střed, Šance ve dnech 2. 5.-14. 5. 2020, v Przedszkolu ve dnech 4. 5.-15. 5. 2020.

Veškeré informace a formuláře najdete na webových stránkách škol:

- www.zsmostyujablunkova.cz, v případě potřeby volejte na uvedená čísla: MŠ Mosty u Jablunkova Dolní 733 526 257, Střed 725 790 980, Šance 733 526 279, Hřava 558 331 024, 723 560 712

- www.pspmosty.estranky.cz, popřípadě na tel. 739 281 440

BLAHOPŘEJEME SKŁADAMY ŻYCZENIA

Blahopřejeme občanům, kteří se v měsíci květnu 2020 dožívají životního jubilea:

94 let:
Alois Jochymek

91 let:
Pavel Marszałek

90 let:
Rozalie Kowolowska

85 let:
Emil Pindej

80 let:
Ludmila Požárová, Marie Lipovská, Štěpánka Pyszková, Helena Wiszczorová, Aloisie Macoszková

Přejeme hodně zdraví a osobní pohody!

**Veterinární
ordinace
Kováři**

Potřebujete naočkovat psa proti vzteklině?

Akce: květen

Po telefonické domluvě k Vám přijedeme
naočkovat Vašeho pejska.

(Po - Pá), **Cena 200 Kč**

Vakcína s platností na 2 roky.

Tel: 773 520 600, Těšíme se na zavolání,
MVDr. Kováři

MARIÁNSKÉ NÁMĚSTÍ 24
JABLUNKOV
+420 732 530 906
INFO@ANVEA.EU

Předinženýrská činnost Inženýrská činnost

- zajistíme potřebné informace
- zpracujeme veškerou administrativu
- vyřídíme potřebná povolení
- zpracujeme možnosti financování

Pasportizace staveb Dodatečná povolení stavby Ohlášení stavby / stavební povolení

- prověříme, zaměříme
- navrhujeme, naprojektujeme

Nová zelená úsporám Dešťovka

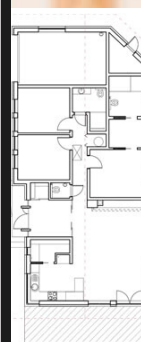
- bezplatně poradíme
- zjistíme možnosti a výši dotace
- zajistíme zpracování a vyřízení dotace

PODROBNĚJŠÍ INFO NA
WWW.ANVEA.EU

administrace

projekty

dotace

75. výročí konce 2. světové války

Dne 7. května 1945 ve 2.41 hodin podepsal z nařízení Hitlerova nástupce veloadmirála Karla Dönitze německý generál Alfred Jodl v Reměši v hlavním stanu vrchního velitele vojsk západních spojenců generála Dwighta D. Eisenhowera bezpodmínečnou kapitulaci Německa. Následovala ratifikace tohoto dokumentu vrchními veliteli německých ozbrojených sil, která proběhla krátce po půlnoci z 8. na 9. května v Berlíně-Karlshorstu. Za přítomnosti sovětského velitele maršála Georgije K. Žukova kapitulaci stvrdili polní maršál Wilhelm Keitel, admirál Hans-Georg von Friedeburg a za letectvo generálplukovník Hans-Jürgen Stumpff. Své podpisy pod dokumenty připojili zástupci spojenců Spojených států amerických, Velké Británie, Sovětského svazu i Francie. Představitelé nacistického Německa se v kapitulacním protokolu zavázali, že do půlnoci 8. května 1945 všechny německé jednotky složí zbraně.

Do konce 90. let minulého století oslavy dne vítězství probíhaly 9. května, protože opakovaný akt bezpodmínečné kapitulace byl podepsán na žádost Stalina těsně před půlnoci v Berlíně 8. května 1945 a v té době bylo už v Moskvě 9. května. Avšak bezpodmínečná kapitulace německých vojsk do rukou všech spojenců byla podepsána 7. května 1945 v Reměši. Proto výročí konce 2. světové války ve většině postkomunistických zemí je stanoveno na 8. květen.

Podpis bezpodmínečné kapitulace Německa

Příchod sovětských vojáků

Plán osvobození Těšínského Slezska

Obec Mosty byla obsazena sovětskými vojsky již 2. května a byly to oddíly 24. střelecké divize pod velením genmjr. Prochorova, které se posouvaly od obce Skalité. Na Jablunkovsku také působila 237. střelecká divize pod velením plukovníka Michaila Tětěny, která přišla od Jasnovic.

Dne 9. května 1945 se uskutečnila velká manifestace občanů Jablunkovska na oslavu vítězství nad nacistickým Německem.

Z táborů osvětimského komplexu, Mauthausenu a pracovních táborů v Gross Rosenu, Flossenbürgu a Buchenwaldu se po ukončení války vraceli repatrianti.

A jak to vlastně všechno začalo?

Obec Mosty již 26. srpna 1939 byla střediskem zájmů sdělovacích prostředků celé Evropy, jelikož v noci zaútočila sabotážní jednotka Abwehru pod velením poručíka H. A. Herznera na tunel v Jablunkovském průsmyku a železniční stanici. Když však se k nim nepřidaly další oddíly, jednotka se dostala do kritické situace a později ráno poručík Herzner obdržel rozkaz od velení 7. divize k okamžitému vrácení se na základnu.

To byla jednoznačná výstraha, co se chystá, ale teprve časné ráno 1. září začalo opravdové peklo, které pro Mosty znamenalo 1719 dnů utrpení. Ustupující roztříštěné polské jednotky a dobrovolníci z řad místních občanů se dostaly až za Krakov, kde tehdy padl občan Mostů u Jablunkova Stanisław Zawadzki.

Druhý den války byla nachystána slavobrána na hranici obce Mosty u Jablunkova s Jablunkovem k uvítání německých vojsk.

Slavobrána k uvítání německých vojsk

Moc v obci si zajistily německý Selbstschutz, členové bojůvek Volksdeutsch (tzv. Pořádkové jednotky Schupo, přidělené jednotky Staatspolizei a operační skupiny SD vyčleněné z Wehrmachtu. Starosta obce Adam Martynek rezignoval a později byl stanoven starostou Turek. Už 8. září byli do Gefangenlager Skrochowitz odvezeni Franciszek Szotkowski a Antoni Waleczek. Díky němu se dochoval historický snímek, který v období války uchovala jeho sestra Terezka.

Snímek Antoniho Waleczka

Mosty za války se staly součástí Reichu (Velkoněmecké říše), byly začleněny do okresu Těšín (Kreis Teschen) v říšské provincii Ober Schlesien (Horní Slezsko). V obci byla zřízena četnická stanice spadající pod 4. oddělení Gendarmerie Kreis Teschen se sídlem v Jablunkově, jejímž velitelem byl do konce války Seelzmann. Byly zde umístěny jednotky hraniční stráže a celní policie.

Četnická stanice v Mostech

Od 11. do 23. prosince 1939 byl proveden povinný policejní soupis obyvatelstva (Fingerabdruck).

Rok	Počet obyvatel dle národností					
	celkem	česká	polská	německá	slezská	ostatní
1939	3244	47	912	79	2206	-

Podle soupisu byly vystavené Kennkarty a dle nich se vydávaly potravinové lístky. Ti, kteří se zapsali jako Poláci, měli strháváno 15 % a také byli ochuzeni o jiné sociální dávky. Volkslisty byly zavedené nařízením 4. 3. 1941 a 31. 1. 1942. Kdo podepsal, z té domácnosti muži byli nuceni narukovat do Wehrmachtu. Byli mezi nimi i tito občané Mostů, kteří padli na německé frontě: Alojzy Gawlas, Dominik Kawulok, Antoni Mucha.

Od začátku války byl organizován protinacistický odboj. Prvním, kdo organizoval jeho složky v oblasti Mostů, Jablunkova a Návsí, byl Józef Motyka (Bartek). Od 1941 roku to byl oddíl Pawła Rusze, v němž byli Boleslav Ryłko a Stanisław Richter z Jablunkova a spojkou byl ředitel polské školy v Košariskách Gustáv Zuczek, který pracoval na dřevišti v Návsí. Také jablunkovský vikář Józef Adamecki získal pro výzvědnou činnost mnoho občanů Jablunkovska.

Teror německých nacistů se stupňoval. V letech 1942 - 43 nacisté rozpracovali odbojové organizace a přes 300 jejich členů popravili nebo umučili. Největší poprava

24 Poláků se uskutečnila 20. března 1942 v Těšíně „Pod Wałką“, kde byli pověšeni dva občané Mostů Jan Martynek a Alojzy Szotkowski. Pro další výstrahu byla provedena 26. 10. 1943 v Mostech exekuce, kde spolu s dalšími devíti oběťmi byl oběšen lékař, Boleslav Wiechuła z Jablunkova. Dne 9. 2. 1944 byl zastřelen v Jablunkově - Kostkově Andrzej Madzia. V Návsí v únoru 1944 bylo popraveno 5 odbojářů Zemské armády (ZWZ AK). V listopadu 1944 pod Filipkou v osadě „U Skupnia“ bojovali 4 partyzáni, otec a jeho synové Szoloni s kamarádem Kajfoszem a se zbraní v ruce po 3 dnech padli. 6. 4. 1945 padli Jablunkované Stanisław Richter, Jan Sikora a Bolesław Ryłko, byli zastřeleni na svahu Kozubové. 13. 4. 1945 v Jablunkově u židovského hřbitova němečtí nacisté zastřelili dvanáct Poláků z Istebné a Jaworzynki.

Ke konci války na Těšínsku působili největší výsadbáři a ve spolupráci s místními partyzány prováděli diverzní akce na Košicko-bohumínské železnici. Mosteckí rodáci bojovali proti německým nacistům v jednotkách polské Andersovy armády na západní frontě, kde padl Antoni Paździora. Příslušníky Československé armády, kteří padli v boji, byli Alois Beneš a Alois Drong.

Mezi oběťmi německého nacistického teroru v Mostech byli mezi jinými židovští manželé Altmannovi, tříčlená romská rodina Balaszových, Čech Byrtus Antonín, jedna žena - Helena Wawrzacz a 27 mužů polské národnosti - Alojzy Harężłok, Antoni Harężłok, Józef Husar, Antoni Kawulok, Franciszek Kawulok, Józef Kawulok, Ignacy Kluz, Jan Kluz, Kowolowski, Rudolf Macoszek, Franciszek Marszałek, Alojzy Martynek, Franciszek Martynek, Ignacy Motyka, Antoni Mucha, Józef Mucha, Antoni Paździora, Antoni Podeszwa, Józef Podeszwa, Józef Smolana, Antoni Szotkowski, Ignacy Szotkowski, Jerzy Szotkowski, Franciszek Szotkowski, Paweł Szotkowski, Józef Szturcek, Antoni Wacławek, kteří zahynuli v německých vyhlazovacích táborech nebo na následky pobytu v nich.

12 občanů Mostů - Antoni Brazda, Jan Byra, Antoni Łupiński, Alojzy Pieter, Jan Pieter, Antoni Podeszwa, Alojzy Pyszko, Jan Pyszko, Antoni Reichenbach, Alojzy Sikora, Antoni Szotkowski a Stanisław Zawadzki bylo také oběťmi sovětského mordu v Katyni, Ostaškově a Mednoje.

Čest jejich památce.

Na podkladě publikací a článků M. Boráka, L. Gavlase, G. Kasztury, P. Lipky, A. Szpyrce, S. Zahradníka a poznatků IPN Katowice zpracoval Stanisław Gawlik

Wspómniynia

W ostatnich dniach siyrpnia 1939 mie mama posłała z Podlasio, kaj my bywali, na Szczynte do ciotki z wysłóžkóm, bo akurat tam rychtowali wiesieli. Napakowała do ruksaczka mlyko, masło a twaróg. Było mi osiym roków. Na Szczynte jech doszeł szczynśliwie. Tyn dziyń mie nie puścili spatki, tak jech tam przenocowoł. Rano przileciały dziełuchi ze sósiedztwa a wołały: „Ciotko, Nymcy prziszli!“. Widzieli my też dwa era, kiere nóm leciały nad głowami. Zažitek to był wielki dlo nas, kierzi my porzónndnie ani auta nie widzieli. Kole połednia jech sie wracoł do chałupy. Pamiyntóm se, jak jech z tónela szeł ku Podlasiu. Na lónce, jako teraz sie mówi Do Dragóna, spocziwali niymieccy wojocy. Mieli gwery poukłodane do stojanów, było ich isto ze dwiest. Ku mie byli moc mili, głoskali mie, cosi do mie mówili, ale nic jech nie rozumioł. Isto niejedyn dóna mioł dziecka a jo ich im przypóminoł. Jedyn aji cosi mi wcisnył do ruksaczka. Dóna my sie podziwali. Była to kilowo kónzerwa wieprzowego miynsa.

Przez wojne jech zaczęł chodźć do niymieckij szkoły, do trzecij klasy. Po niymiecku my nic nie umieli. Uczyła nas nauczycielka, kosała nóm sie uczyć wiersze na pamiyńc. Jako my sie ich mieli nauczyć, kiej my po niymiecku nie umieli, a po drugi, dóna trza było robić, krowy paść. We szkole my za to, że wiersz nie umiemy, dostali po zadku patykym. Z czasów szkolnych zachowała sie fotka, na kierej jech je aji jo. Wyfocili nas przed tym, jako my szli do

lasa z bańkami a czyrpsczkami na borówki dlo niymieckich wojoków. Wszimnijcie sie, wyynkszość z nas je boso.

Tata robił na szachcie w Karwinie. Jako Polokowi stargowali mu 15% z płatu, ale był rod, że mo robote. Mama sie starała o gospodarstwo, ni miała moc czasu, tak my z bratym chodzili nakupować. Wszeccko - jedzyni, oszacyni. tabaka, ... było na kartki, na miesiynczny przidziół. Jak kartki doszły, ni móгло sie nakupować. Kartki wyglóndały jako dzisio tikety na Sportke. Wzióni my kartki, pinióndze a szli do kónzumu do Szturca wedla stolorza Waclawka (dzisio tam bywajóm Turóniowie) a nakupowali. Sprzedowaczka odstrzigiła potrzebne kartki, nawoziła do paczków, co trza było, my zapłacili a pokraczowali po chlyb. Piekarnia była u Karcha (w kamiynicy, jako dzisio bywo pan Šotkovský Dominik) a u Buby (dómek Byrtusów zwanych

Kapitkami). Nieroz sie stowało, że do dónu my prziszli z połówkóm chleba. Po ceście my go łogryžli.

Przez wojne my mieli wyndzóno miynso a inszi prowiant ułożóny w sóndku a tyn był zakopany w zogrodzie, przisypany glinóm, coby niymiecki wojsko a potym ruski nóm jedzyni nie wyrabowało. Lepsi bóty, oszacyni, godzinki my mieli schowane w miechu w stodole.

O tym, że Rusi idóm my sie dowiedzieli od sósiaďów. Mama drapła miech a leciała go schować do lasa. Nieskoro. Dwo wojocy namiyrzali na nióm gwierami a wrzeszczeli: „Chodi sjuda!“ Przilecioł jech ku nim a pytoł, coby jóm niechali, dyć to je moja mama! Niechali jóm przisć, wysypali miech, pozbiyrali godzinki - pamióntke po starkowi. To nic, głównie, że mama je naźiwu!

Antoni Czepiec, urodzony w 1931 roku

Vzpomínky na 2. světovou válku

Začátek 2. světové války

Než zavzpomínám na celou událost r. 1938 - 1945, chtěl bych se zmínit o národnostní otázce v našem kraji. Část populace byla polské národnosti, část německé a část české. V r. 1938 (po podepsání Mnichovské dohody) vstoupili polští vojáci na území Těšínského Slezska. Jedna z polských posádek byla umístěna u Drona (u tunelu) a jejím cílem bylo hlídat tunel. V 1939 došlo ke kuriózní situaci, kdy pár německých vojáků vstoupilo nelegálně ze Slovenského státu do naší obce a za pomoci místních Němců (říkalo se jim bojůvkovi) umístili v Mostech 2 kulometry. Jeden kulomet byl na Čuplu a měl ostřelovat nádraží, druhý byl umístěný na Grapě (naproti Baraku), který měl za úkol střílet na polskou jednotku, která hlídala tunel. Po krátké přestřelce se Němci odebrali na nádraží, kde nastou-

pili do parní lokomotivy a odjeli zpátky na Slovensko. Tato akce se uskutečnila o týden dřív, než propukla oficiálně 2. světová válka.

Konec války

Někteří občané byli z různých důvodů nuceni podepsat tzv. volkslistu, jejich synové pak museli narukovat do německé armády. Když pak 1. května 1945 přijeli do naší obce Sověti jakožto osvoboditelé, lidé vůbec nevěděli, jak se mají chovat a co mají od nich očekávat. Spousta mladých kluků z vesnice byla u wehrmachtu. Navíc sovětské vojáky se chovali ne příliš přívětivě. Běžnou praxí bylo zabavování koní a drobného zvířectva, matky dokonce schovávaly před sovětskými vojáky své dcery do sklepa. Jedna sovětská posádka (5 důstojníků) byla umístěna v Baraku, kde jsem žil se svou matkou

a měl jsem možnost sledovat dění. Další vojáci byli u Dragona (na tunelu). Tam se taky nešťastnou náhodou zastřelil jeden sovětský voják, který si čistil vlastní zbraň. Byl pochován na místním hřbitově, je to ten první hrob v první řadě naproti hlavnímu vchodu.

Naštěstí toto netrvalo dlouho, po třech dnech sovětská jednotka opustila naši obec. Jako tehdy patnáctiletý kluk si nepamatuji, že by probíhaly nějaké veřejné slavnosti u příležitosti osvobození sovětskou armádou. Pocity byly smíšené. Na jedné straně radost z toho, že je všemu utrpení konec, na druhé straně nekonečné čekání na návrat svých synů, kteří byli u wehrmachtu, bolest, slzy a nejistota. Mnohé rodiny se už svých synů nikdy nedočkala. Já osobně jsem přišel o jednoho bratra, druhý bratr přišel ve válce o nohu, třetí bratr byl do konce života psychicky nemocný. Byl jsem prostě nejmladší, měl jsem štěstí...

Rudolf Fiedor, rok narození 1930

Vzpomínky z 2. světové války

Školní docházka

V roce 1939 jsem chodil do školky „Kinderschule“. Nacházela se v rodinném domku Wolných, nedaleko dnešní mateřské školy na Dolních Mostech. V září 1940 jsem nastoupil do školy, která se nacházela v budově nynější MŠ Dolní Mosty. Tam jsem chodil až do prázdnin 1944. Po prázdninách do páté třídy jsme již docházeli do centra obce do staré české školy. Pamatuji si, často jsme v té páté třídě chodili s kamarády za školu. Hlavně do lesa „Na przipór“, kde pracovali dělníci při těžbě dřeva. Mezi nimi i můj táta. Na otázky: „Co tady děláte? Proč nejste ve škole?“ jsme odpovídali, že učitel ty schopnější posílá domů.

„Školní příběh“

V posledním roce války byla škola na Dolních Mostech uzavřena. Učilo se v centru obce. Napadl první sníh. Táta se vracel z lesa a vidí na sněhu stopy mířící k prázdné škole. Zastavil a šel se podívat, kam vedou. Ze zadní strany budovy bylo rozbité okno. Vplížil se dovnitř a... objevil nás, jak si hrajeme v kabinetech a třídách. Náš velký „školní“ příběh se zakončil obrovským výpraskem.

Hledání nafty

V místě, kde je nyní točna na Dolních Mostech, stála dřevěná stodola „Kółka Rolniczego“. Ta se na jaře 1945 proměnila v ubytovnu. Byli v ní ubytováni ruští zajatci, kteří pracovali na vedlejší louce při hledání nafty. Nosili jsme jim cibuli a česnek, za což byli moc vděční.

„Žarna“

V době války jsme měli zaplombovaný „žarna“, máselnici, mlýnek. Ve chlévě pod slámou jsme měli schovány druhé „žarna“, kterými jsme mleli obilí. Máslo jsme provizorně stloukali ve sklepnici. Museli jsme být velice opatrní, jelikož často chodila kontrola a zjišťovala, jestli nařízení neporušujeme. Pamatuji si, že někdy mamka k pečení používala i nenamletou pšenici. Na nás a na sebe mamka obdržela tzv. šacenky na pořízení oděvu. Tatínek šacenky nedostával. Rodiče různým způsobem zabezpečovali chod domácnosti, třeba výměnným obchodem za mléko, kysané zelí..., nám zůstal chleba s hořčicí.

Pro ni a ostatní nákup jsme chodili do obchodu („Do Michałkuli“), který vedl pan Lupinski. Jednou jsem vstoupil do obchodu, jako obvykle „po naszymu“ pozdravil a začal nakupovat. Pan Lupinski mne upozornil „nur deutsch sprechen“. Ve vedlejším šenku bylo několik cizích lidí, asi Němců. Kvůli nim se prodavač choval jinak než obvykle.

Gepel

Při mlácení obilí jsme již tenkrát používali gepel – dvě ozubená kola usazená do betonové základny. Koně poháněly gepel a ten zase mlátičku. V poledne se krmilo koně, pracovníci šli na oběd. V té době jsme s kluky ze sousedství do kol vložili patrony naplněné prachem. Ten jsme získali z granátu, který jsme našli na nynějším hřišti. Po přestávce na tátův příkaz „Vjo“ koně zabrali a... ozvaly se hrozné rány. Koně se splašili, vytrhli gepel i s betonem.

Uvolnění desky

Ke konci války přes vesnici často procházela hlídka. Hledali vojáky, kteří se po dovolené nevrátili zpět na vojnu. Dělalí razie. Obecně zavládl strach, co bude dál. Tatínek raději trávil noci ve stodole. O tom jsme my, děti, nevěděly.

Tatínek si z jedné strany stodoly uvolnil desku, aby v případě kontroly mohl utéct na druhou stranu. Taktéž v plotě byla uvolněná deska, aby mohl pokračovat dál do lesa. Při mé každodenní obchůzce obydlim mi bylo divné, že i když přes den jsem desky vždy pečlivě přibílal hřebíky, ráno byly uvolněné. Teprve po válce jsem se dozvěděl, jak jsem tatínkovi „pomáhal“.

Stanislav Fiedor, rok narození 1934

Stanislav Fiedor při prvním svatém přijímání v květnu 1945

Wspomnienia na okres 2 wojny światowej

Szkołka

Spominóm, że jech chodziła do niemieckiej szkołki, kiero wtedy była w budynku pod kościołym. Nauczyła jech sie tam wiersze a piosynki po niemiecku. Wystympowali my z nimi aji na zebraniu w Cieszyńie. Wiersz jech potym powiedziała w piyrszym klasie – to už była polsko szkoła. Wierszym tym jech wywołała przykre wspomniynia u mojej nauczycielki, kiero w czasie wojny była w obozie Ravensbrück. Wtedy jech tymu nie rozumiała, że niemiecko piosynka może wywołać tela wzruszynio i łez.

Schwester

Na Łónce – tak sie mówiło miyjsu, kaj my bywali u starczinej siostry (dzisio tam bywo pani Marszałkowa). Wedle w dómie murowanym, w kierym miyszkali Szotkowscy (nazywali jich Szkowroncy) była dziecko poradnia. Robiła w nij siostriczka zdrowotno, kiorej my mówili Schwester. Pamiyntóm se, że mi dowala szaty, od nij jech też dostała koszacinowy wózek z lalkami. Nieskorzij jech sie dowiedziała, że mie chciała aji adoptować.

Wilija

Było mi 3 – 4 roków. Była wilija. Narozgdosi zaklepoł. Byli to niemieccy wojocy. Mama im podała ciepłóm herbatę, ugościła ich. Jedyn mnie wzioł na rynec, nosił. Potym sie rozplakoł a ze smutkym spóminoł, że dóna też mo takóm dziełuszke.

Most kolejowy

Spominóm na dziyń, kiedy my sie dowiedzieli, że Niemcy bedóm wysadzać most popod kolejami. Bywali my wtedy na Budzinie u starczinego brata. Zeszli sie u nas sósiedzi a wszecy społu ze starkóm a mamóm my siedzieli w małej kuchynce. Do dzisio słyszim odgłos wysadzanego mostu.

Kóniec wojny

Pamiyntóm, jak na kóncu wojny w siyni a w stodole przespowali ruscy wojocy.

Cały czas nie spóminóm tate, bo był na robotach w Reichu a potym w obozie.

Aurelia Fritschowa, urodzona w 1939 roku

II. světová válka, vzpomínky

Narodil jsem se v červnu r. 1938. Válka skončila v květnu r. 1945. Mně bylo 7 let. Moje vzpomínky jsou z tohoto období a jsou odpovídající mému tehdejšímu věku. Nemusí se vždy vázat bezprostředně k válečným událostem, ale mohou na ně navazovat. V době války jsme bydleli na Filůvce – samotě v lesích, kde bylo v té době 6 dřevěnek. Bylo nás 5 sourozenců, já byl nejmladší a můj nejstarší bráška byl ode mě o 12 let starší. Rodiče i bráškové mě všichni měli rádi a rozmazlovali mě. Filůvka bezprostředně navazovala na hranice tehdejší Německé říše se Slovenskem. Hranice byly přísně hlídány německou pohraniční stráží, my jsme jim říkali „financi“. Přejít přes tuto hranici byl velmi riskantní a nebezpečný, ale gorole přesto „švercovali“ – pašovali. Pamatuji si, že to byla za německé marky hlavně slivovice a špek.

1. V roce 1940, když mi byly 2 roky, poslala maminka pro něco do sklepa mého nejstaršího bratra. Ze síně do sklepa tam tehdy nebyly normální (vertikální) dveře, ale poklop. Když byl otevřený, tak v podlaze zela díra. Já jsem v té době chodil ve dlouhé plátěné košili po bratrech. Zajímalo mne, kam se ten můj bráška ztratil a šel jsem se tam podívat. Dlouhou košili jsem si přišlápnul, do té díry jsem se zřítíl a po kamenných schodech jsem se skotálel dolů na podlahu sklepa. Bráška mne v náručí vynesl nahoru a já si pamatuji, jak mi to lichotilo a jak jsem byl pyšný, když mne všichni litovali. Toto je moje první vzpomínka v životě.

2. Filůvka na západní straně, tam kde vedla hranice, byla obklopena lesy. Já jsem o nějaké hranici neměl ani ponětí. Jednou, bylo to v r. 1942, za krásného letního počasí jsem se do toho lesa zatloul a nevědomky jsem překročil hranici. Dostal jsem se do příhraniční slovenské osady „U Padyšáků“, která byla asi 0,5 km od Filůvky. Byla tam velká stodola a v ní slovenské děti. Šel jsem k nim, samozřejmě jsme si nerozuměli, ale nám to vůbec nevadilo. Já jsem z nich měl radost, že konečně jsem u nějakých lidí a oni zase se zajímali o mě, byl jsem pro ně nějaký cizí element. A začalo pršet, přišla strašlivá bouře. My v té stodole jsme ji nevnímali a náramně dobře jsme si hráli. A najednou vlítla do stodoly promočená a strhaná maminka. Vrhla se ke mně a začala mne objímat a plakat. Poznal jsem, že se děje něco nedobrého. Vytáhla mne ze stodoly ven, popadla „karkošu“ a hnala mne podél slovenského potoka po cestě dolů na Filůvku. Také jsem byl tou krkoškou i bit, ale nebylo to tak zlé.

Naríkala, že mne celá Filůvka hledala po všech dírách, studnách, „kovjorách“ a ve filůvčanském potoce, že si všichni mysleli, že mne vzala velká voda. Maminka však, přes veškeré nebezpečí, přešla přes hranici a tam u Padyšáků mne našla. S velkými obavami šla se mnou přes hranici zpět. Bála se, aby nás nechytli financi.

3. V roce 1943 na jaře mi bylo 5 let a ostatní starší děti pásly v Gruňu na pasekách nad chalupami, na dohled ze dvora, krávy. Začínaly růst houby, ony je tam sbíraly, opékaly a jedly. A nalákaly mne, že jsou dobré, ať za nimi přijdu nahoru, že mi také dají. I stalo se. Chutnaly mi a šel jsem domů. Dole se moji 3 starší, školou povinní bráškové chystali dolů do Mostů do kina na nějaký válečný německý propagandistický film a strašně se těšili. Myslím, že v té době tam ještě nikdo nevěděl, co to kino je. Bráčkové se těšili. Já jsem do toho kina chtěl jít také. Táta mne nechtěl pustit a já jsem se vztekal, a proto jsem od něho dostal nářez. Byl jsem nějak malátný, tak táta mě dal spát. Dlouho jsem se nebudil a již jsem se nevzbudil. Byl jsem v bezvědomí s pěnou u úst. Všichni dospělí kolem mne poznali, že jsem se těmi houbami otrávil. Samozřejmě, že tehdy nebyly žádné telefony, ani sanitky, ani pohotovosti. A stejně tam na Filůvku by nic nedojelo, protože tam vedla cesta jen pro koňské povozy. A protože mne nemohli vzpamatovat, tak táta poslal mého nejstaršího tehdy již 17-letého bratra ke strejdovi Šimkovi na Šurou, ať přijede pro mě s koňmi a odveze mne k doktorovi do Jablunkova. Stalo se. Naložili mne na vůz a jeli jsme, nejdříve nerovnou lesní a hrbolatou cestou na Šance, pak nerovnou štetovanou cestou na Mýdlové a pak po žulových kostkách – kočičích hlavách do Jablunkova. To drcání, kolébání a natrásání na voze asi po 1,5 hodinách jízdy způsobilo, že „Na břegách“ u kaple na Vitališově jsem procitnul a začal jsem zvracet. Protože to již nebylo daleko, tak mne strejda k tomu doktorovi dovezl, tam mi vypumpovali žaludek a jeli jsme zpět. V důsledku této příhody jsem dostal přezdívkou „Skapano mušorka“, která se mne držela až do skončení povinné školní docházky.

4. Nedlouho poté, v létě 1943, byl tatínek nuceně nasazen do Tarnowskich Gór a tam co by železničář dělal posunovače na velkém ranžíraku – seřazovacím nádraží. Bydlel tam v ubytovacím vagóně na slepé koleji. S maminkou se domluvili, že ho tam navštíví. Vzala mne s sebou. Tatínek nás čekal před osobním nádražím. Šli jsme kolejištěm

k tomu jeho vagónu podél nákladního vlaku, který tam stál. Z toho nákladního vlaku jsem slyšel lidské hlasy a ptal jsem se rodičů, kdo to je. Neodpověděli mi, jen mi řekli, ať jsem zticha a rychle mě táhli pryč. Až po válce mi došlo, že to byl vlak do Osvětimi.

5. Jednoho dne na jaře r. 1944 mi maminka chtěla udělat snídani a poslala mne do lesa na hříby. Zřejmě v té době jsem již věděl, kde je hranice, tak jsem na ni dával pozor. Hříby jsem měl nasbírané a uviděl jsem tam nějaké dva cizí chlapy v civilu. Vylekal jsem se a utíkal domů. Řekl jsem to mamince a ona mi na to nic neřekla. Udělala mi smaženici a i s ní jsme si sedli na lavičku na placu, že se nasnídám. Nestihnul jsem to, protože v tom momentě tam vstoupili ti dva chlapi a mamince řekli „Mamuška davej kušat“ a smaženici mi snědli. Asi z toho lesa šli za mnou. Zlobil jsem se na ně, ale nic se nedalo dělat. Maminka jim potom ještě dala nějaké jídlo, to mi již ale nevadilo. Když odešli, tak mi maminka nařídila, ať o nich nikomu nic neříkám. Až později mi došlo, že to byli partyzáni a bylo to moje první setkání s ruštinou.

6. Postupně partyzáni byli stále odváznější a bylo jich stále více a stále více se odvažovali do chalup, jak na naši, tak i slovenské straně. Jednak se potřebovali najíst, vyspat se lépe než v bunkrech v okolních lesích a hlavně získat informace o pohybu a umístění Němců. Bylo to ale pro všechny nebezpečné, protože i Němci po nich pátrali a hlídky chodily po chalupách a ptali se po banditech, jak partyzány nazývali. Když k nám na Filůvku přišli partyzáni, tak moji starší bráškové a bratranci hlídali z Gruňa a nám dolů dávali avízo, pokud přicházeli němečtí vojáci. Pamatuji si však, že jednou přišli Němci na Filůvku nepozorovaně, a když vcházeli do dvora, tak partyzáni utekli na půdu a Němci se uvnitř ptali po banditech. Dobře to dopadlo, nepřišli na to, že partyzáni jsou nahoře, a odešli. Je však pravda, že Němci z nich měli stále větší strach.

7. Od Těšína na Slovensko vedla železnice a pro vojenské účely to byla velmi důležitá komunikace. V Mostech vedla tunelem, který byl častým cílem náletů spojeneckého angloamerického letectva, a to zejména v r. 1944 a 1945. K obraně tohoto tunelu Němci vytvořili u cesty na Motyčonku „palpost“ – palebné postavení se dvěma zamaskovanými „flaky“ – protiletadlovými děly a doprovodnou technikou – velkými nákladními auty. „Palpost“ byl umístěn hned na kraji lesa za chalupou Bojkových, tj. „U katoriki“, tak jak my z Fi-

lůvky jsme tomu místu říkali. Ta velká nákladní auta byla dvojí - obyčejná pro převoz munice a skříňová. Ta sloužila vojákům pro ubytování v době, když měli „ablez“, tj. volno v době, když se střídali ve službě, nebo když nebyl poplach a v noci. Němci obyvatelům Mostů doporučovali, aby v době náletů se vleže schovávali do různých prohlubní (jam, příkopů, brázd) a na noc jim nařizovali spát ve sklepech. I to jsem zažíval. Ku podivu bombardérům se ani jednou nepodařilo zasáhnout ten tunel. Zřejmě měli špatnou lokalizaci. Jednou dokonce bombardovali horu „Vjyrguru“, protože si mysleli, že pod ní ten tunel vede. Tehdy tam dokonce bomby spadly velmi blízko chalup. Jedna spadla do hnojiště a vytvořila tam velký kráter, na který se lidé pak chodili dívat. Některé bomby dokonce ani nevybuchly a po válce byly vykopávány. Protože to bylo nebezpečné, tak je museli vykopávat ti, co měli volkslistu. Na druhé straně však ani Němcům se nepodařilo sestřelit ani jedno letadlo. Bylo to asi proto, že doprovodná letadla bombardérů vypouštěla barevné, kovové, staniolové proužky, které určitě mýlily německé radary a ty nemohly bombardéry zaměřit. Pro nás děti to byla atrakce, protože když bylo po poplachu, tak jsme soutěžili, kdo si jich nasbírá více. Kolem těch flaků jsme chodili na Šance, já do školky a starší děti do školy. A protože se tam často povalovala munice, tak starší kluci ji kradli a odpalovali to na ohni v lomu na Filůvce.

8. Jak Němcům ve válce docházely síly a čím více prohrávali, tím více byli zběsilejší a do wehrmachtu začali povolávat i děti. Mého nejstaršího bratra, kterému tehdy bylo 18 let, na vojnu nevzali, protože byl invalidní. Můj další bratr František, kterému v červnu r. 1944 bylo 16 let, musel narukovat na východní frontu. Nějak to přežil a po válce v srpnu 1945 se ze zajateckého tábora vrátil v zuboženém stavu. Vychrtlý a zamořený cizopasníky. Táta ho ošťihával dohola a maminka ho celého ve stodole natírala petrolejem, aby ho zbavila té havěti. Dokonce i můj bratr Eduard, kterému bylo 3. 3. 1945 15 let, dostal povolávací rozkaz. Pokud by nenašoupl, tak by byl považován za dezertéra, přišlo by pro něj vojenské komando a mohl by být i zastřelen. Fronta se v té době blížila a maminka se rozhodla, že ho na frontu nepustí a chtěla mu opařit nohy. Byl by tak důvod, aby tam nemusel jít. Eda z toho měl strach, bál se bolesti, a proto utekl do lesa k partyzánům, kde byl přes den a různě jim pomáhal. Samozřejmě se ho nebáli, protože ho znali, vždyť na Filůvku v té době již často chodili. Eda pozdě večer, ve tmě, chodil domů se vyspat a brzo ráno odcházal do lesa.

Vojenského komanda se nebáli, protože Němci se tehdy již neodvažovali v noci jít do lesa. Nakonec to dobře dopadlo, již pro něho nepřišli, protože v té době měli již jiné starosti, než hledat a honit dezertéra.

9. Čím více se blížila fronta, tím více bylo u nás bojových akcí a to nejen v souvislosti s bombardováním, ale i střelbou s partyzány. Všechny těch výbuchů jsem se bál. Jednou, bylo to po novém roce 1945, napadlo strašně moc sněhu, já jsem ho měl po ramena. Od chalupy ke chlévu jsme měli vykopaný koridor a mně z něj čouhala jen hlava. Maminka v té době byla v nemocnici s tuberkulózou „U Alžbětinek“. Tatínek měl hodně starostí se svými syny, dobyt看 a ještě musel chodit do zeměměstnání, a tak, jak jsme mohli, tak jsme mu museli pomáhat. Byl večer, tma, a tatínek mne poslal s mým o 7 let starším bratrem Alojzem odbývat do chléva dobyt看. Elektrina samozřejmě na Filůvce v té době nebyla. Svítily jsme si tzv. „karbidkou“. Byli jsme u chléva a karbidka Lojzkovi v rukách vybuchla. Hodil ji do sněhu, a tak se uhasila, ale já jsem se strašlivě lekl a do břicha jsem dostal strašlivé křeče. Tatínek se snažil mi pomoci, ale bolest celou noc nepřestala. Ráno, prvním havířovským vlakem, mne odvezl do Těšína do špitálu na Bielské ulici u evangelického kostela. Dostal jsem nemocniční košili, žádné přezůvky, byl jsem naboso. Nějak mi pomohli, bolet mne to přestalo, ale musel jsem tam zůstat. Řekli mi: „pjnyč razy še vyspiš a pujdžeš du domu“. Počítat jsem již něco uměl, tak jsem to počítal a po pěti nocích jsem již chtěl jít domů. Řekli mi, že ještě ne, že tam ještě musím zůstat. Asi to bylo dost dlouho, protože tatínek i bráškové mě několikrát navštívili. Zdálo se mi to již nějak dlouho, a tak jsem se rozhodnul, že půjdu domu sám. Nikomu jsem nic neřekl a tak, jak jsem byl, naboso, jsem ze špitálu ve sněhu utekl. Víím, že jsem běžel širokou ulicí (Wyższa brama), podél tramvajových kolejí a zjistil jsem, že za mnou běží sestry. Jedna z nich mě dostihla až na náměstí. Nepamatuji si, jestli jsem dostal, ale dovezla mne do špitálu. Tam mě dali do klecového lůžka a ruce mi upoutali k pelesti. Po nějaké době, když jsem slíbil, že budu hodný a že nebudu utíkat, všechno mi sundali. Smířil jsem se s tím, že se nedá nic dělat a že tam musím zůstat. Asi jsem tam byl dost dlouho a začínal jsem si všimnat, jak tam přivážejí zkrvavené vojáky. A bylo jich stále více, tak jak se blížila fronta. My civilní pacienti jsme jim museli uvolnit lůžka. Tak konečně i já jsem mohl jít domů. Tatínek pro mě přijel a v Mostech na nádraží již na mě čekali bráškové a s velkou slávou mě

„nemocného“ na sánkách vezli domů.

10. Jak Němci prohrávali a jak se blížila fronta, tak partyzáni byli stále odvážnější a stále jich přibývalo. Bohužel se k nim přidávali i různí pobudové, kteří, snad jim k něčemu byli, relativního bezpečí u partyzánů využívali ke svým nekalým úmyslům. Nebyli to vždy vlastenci a odbojáři, i když jako hrdinové chtěli být považováni. A také pili. Na jaře r. 1945 můj 14-letý bratr, který byl malý vzrůstem, vypadal na 12 let, byl na Slovensku pro pašované zboží asi 2 km od hranice. Když se vracel, tak ze stometrové vzdálenosti po něm začal střílet opilý partyzán. Bráška, v mladém věku, ale po zkušenostech věděl, co mu hrozí. Přesto došel k slovenské chalupě a tam se zhroutil. Partyzán přišel k němu, a když zjistil, že to je malý kluk, tak odešel. Nebo ti tzv. „partyzáni“ také kradli. Např. vyrabovali chaty na Polomě, na Skalce a také hájovnu na Motyčonce. Ke konci války hranici se Slovenskem hlídali již takřka vysloužilí wehrmachtoví vojáci. Dva bratři z blízké osady na Slovensku, také tzv. „partyzáni“, kteří také chtěli být hrdiny, na hranici zajali postaršího finance. Byl to Rakušák a prosil je, že je také jako oni sedlák z hor a že má doma 5 dětí, ať ho nezabíjejí. Přesto ho, odzbrojeného vojáka, zastřelili a ještě se s tím chlubil. Takoví to byli hrdinové.

11. Již brzo ke konci války bratři a i takoví trochu větší kluci z Filůvky sbírali po okolních lesích a u cest munici a zbraně. Míny a granáty, kelosti a starosti rodičů, nechali vybuchovat a odpalovali v lomu. Pušky a střelné zbraně ukládali ve stodole. Pak krátce po skončení války to posbírali příslušníci československých ozbrojených sil.

12. Těsně před koncem války, když už vojáci wehrmachtu odešli, setkal jsem se s prvním rudoarmějcem. Přijížděl po hranici, loukami, nahoru od potoka ze Slovenska na takovém malém koníčku. Vjel do dvora a ptal se: „Germanov nět? Germani kaput?“. Moc jsem mu nerozuměl, ale co mě překvapilo, že samopal neměl na koženém řemeni, ale na provaze.

13. Nedlouho po vypuknutí války se naši lidé hodně hlásili k proněmecké slezské národnosti, aby to u Němců měli dobré. Jeden pocházející z Bystřice nad Olzou to také velmi iniciativně udělal. Byl to hajný, jmenoval se Molin a Němci ho udělali fořtem na poleší na Motyčonce. Tam s rodinou bydlel v hájence. Jeho mladá, dospělá dcera Anna dělala učitelku v německé mateřské školce na Šancích. Já v r. 1943 a 1944 jsem do té školky také chodil. Molin měl na Motyčonce hospodářství

krávy, ovce a potřeboval k nim pasáka. Tak můj bratr tam šel sloužit. Hodně si nám potom stěžoval, i později v dospělosti, že se tam měl špatně. Občas jsem tam za bratrem zašel a překvapilo mě, jak ten Molin měl svoje bydlení. Viděl jsem jen chodbu, vyzdobenou fotografiemi Hitlera a hakenkrojci. Později jsem se dozvěděl, že to byl silný Němec a že byl oblastním vedoucím jakési německé politické organizace nebo strany. Dramaticky skončil, protože hned v květnu 1945 se zastřelil.

14. Můj nejsilnější zážitek ze školních let: Do školy jsem začal chodit za II. světové války v roce 1943. Bylo mi 5 let a byla to německá školka v Mostech u Jablunkova na Šancích. Učila nás tam tante (teta) Anna od Molina z Motyčonki. Po prázdninách v roce 1944 jsem měl jít do I. třídy základní školy, také německé, také na Šancích. Docházka do školy za války byla komplikovaná v tom, že jsme se museli učit v nám neznámém jazyce. Byla rovněž ovlivněna válečnými událostmi, a to i na Šancích. Např. odvody do wehrmachtu našich otců a bratrů a jejich úmrtí na frontách. Tíživá situace v našich hospodářstvích bez jejich pomoci. Nedostatek potravin. Bombardování tunelu a výstřely z protiletadlových děl. Partyzáni a jejich střety s německými vojáky. Bylo to velmi složité a dramatické.

Hned na začátku války byla nová polská škola obsazena wehrmachtem a bylo tam umístěno velitelství a ubytování německé pohraniční stráže – financů. V roce 1943 a zejména 1944 začaly spojenecké bombardéry ohrožovat tunel. Němci je ostřelovali protiletadlovými děly a to způsobilo další soustředění vojáků na Šancích. Kromě toho, jak se blížila fronta, tak bylo potřeba umístit a léčit i raněné vojáky, takže vyučování v I. třídě nebylo v roce 1944 zahájeno. Vyučování vyšších ročníků v německé, bývalé české škole na Šancích, skončilo na Vánoce roku 1944 i proto, že v ní byl lazaret. Škola tím hodně utrpěla. Po válce ji bylo třeba dát do pořádku tak, aby v ní mohlo být zahájeno vyučování.

Po válce, v roce 1945, v sedmi letech mého věku, jsem znovu začal chodit, tentokrát již do české školy na Šancích. Já jsem v té době neuměl ani slůvka česky a česky jsem absolutně nerozuměl. Mluvil a rozuměl jsem jen „po našimu“ a z cizích jazyků jsem uměl pár německých slov. V české škole jsme měli učitele, který se jmenoval se Drábek Oldřich. Údajně tam učil již před válkou. Bydlel ve škole s celou rodinou. Měli jsme z něho velký respekt, byl to přece pan uči-

tel, Čech, a to dokonce z Prahy a byl hodně autoritativní. Vzhlíželi jsme k němu s velkou úctou.

Jednoho dne, na začátku školního roku, mě tento pán učitel náhle chytil, přehnul mě přes první lavici a nařídil tam sedícím spolužákům (Goryl a Byrtus), aby mě pevně drželi za zápěstí. Nevěděl jsem, co se děje, do toho okamžiku, než mě pan učitel začal řezat, bít po zadku. Bil mě ukazovacím metrem, byla to čtverhranná asi 2,5 cm silná tyč a zběsile mě bil před celou třídou tak, až ji na mně polámal. Bil mě a řval „Ty nerozumíš česky, ty nerozumíš česky!“ a já jsem mu skutečně nerozuměl a nevěděl jsem, proč mě tak bije. Zřezal mě tak, až jsem měl zadek celý černý. V těch ubohých poměrech a v tom slezském prostředí měl „český učitel“ v očích Gorolů velkou autoritu, vždyť to tam pro ně byl představitel čs. státní moci. Moji rodiče hlavně proto neměli odvahy za ním zajít a zeptat se, proč mě tak zřezal, a jednak na to neměli čas.

Po čase jsem se dověděl, proč mě tak zbil. Po válce byla škola zaneřáděná a žumpa po tom německém lazaretu byla přeplněná. Bylo třeba ji vyprázdnit. Čerpali ji ruční pumpou do lejty – fekální nádoby na koňském povelu a odváželi pryč. A Drábek nám nařídil, ať se tam nechodíme dívat. Já jsem mu zřejmě nerozuměl a samozřejmě jsem nevěděl, co to slovo „žumpa“ znamená a to mě určitě zaujalo a podívat jsem se šel. Někdo to na mě požaloval a pak jsem dostal takový nářez, neúměrný tomu provinění. Co ho k tomu přimělo, nevím. Snad si tak chtěl posílit svou autoritu a ve škole, která byla šest let v Říši, upevňovat kázeň. Nebo to bylo jeho osobní selhání. Dokonce, jak jsem dospíval, dozvěděl jsem se, že do Slezska byl již za I. republiky poslán za trest jako despotický člověk.

Byl to pro mě šok a krutá zkušenost i v tom, jak já malý, sedmiletý, „slezský“ chlapec jsem byl bit „českým“ učitelem. Již nikdy v životě jsem takový nářez nedostal. Cítil jsem to tehdy jako velkou křivdu. Neustále se mi to ve vzpomínkách vrací a postupně jsem si ji začal uvědomovat nejen jako osobní, ale i jako národnostní křivdu.

Tato křivda a v dětství i další, vyvolaly u mě tzv. „psychické trauma z dětství“, medicínsky potvrzené, kterého jsem se nikdy nezbavil. Vyvolává u mě extrémně kritické postoje ke všem nespravedlnostem, se kterými se v životě setkávám. Často na ně poukazují bez ohledu na problémy, které z toho pro mě vznikají.

Gavlas Ladislav, rok narození 1938

Wspómninyia z kónca wojny

Przed kóncym wojny, kiedy już szło ku wiosnie, Niemcy wczasnymi rankami przywozili grupke rosyjskich jýnców wojynnych na pobliskóm parcele Py-szków. Mówiło sie, że chładajóm naftę. Kopali, betónowali. Mama dała mi roz kónsek chleba, abych im zaniysła. Do-stałaś za to jakómsi drobnostke, dzi-sio już nie pamiyntóm jakóm. Po dru-gi zaś zech wypytała od mamy chlyb, boch była ciekawo, czy co dostanym.

Tym razym dostałaś taki ze drzewa wystrugane kurki na deseczce. Ze spodku były sznurki. Jak sie za nich pociógało to kurki dziubały do deski. Miałaś wtedy sztyry roki i była to moja piyrso zabawka.

Wiyncej razy juzech nie szła z chlebym.

Niymiecki wachtorz w takim dłógim mantlu skoro po zym z flintóm oprzi-tóm lufóm do wyrchu, w czopce z nau-sznikami ścióngniyntymi na uszi za-palowoł se cygaretle. Podziwoł sie na mnie groźnie a potym mi pogroził. Do-stałaś z niego strach.

Ta scynka dłógo została mi przed oczami jako i radość tego obdaro-wanego chlebym.

Przed rokym albo dwóma była w Cie-szynie wystawa wspomnieniowa o obo-zach jenieckich Stalag, miyndzy inny-mi i tych na naszym terenie. Byłaś sie podziwać. Pomiyndzy drobnostkami na wystawie były też ty moje kurki.

Nie roz zech też rozmyślała, co sie stało z tymi wiyźniami, czy też przeżyli... W co wóntpim...

*Helena Kawulokowa,
urodzona w 1940 roku*

Wspomnienia z drugiej wojny światowej

W czasie wybuchu drugiej wojny świa-towej miałam dziewięć lat. Podczas wojny dwa lata chodziłam do szkoły na Dolne Mosty, gdzie uczyliśmy się po niemiecku. Nauczyciel mieszkał w szkole. Był to Niemiec o nazwisku Wünsche. Był dobrym człowiekiem, chociaż należał do SS. Małe ubrania po swej córce darował mamie, także parę zeszytów. Później był przełożony do szkoły na Szańce.

Z opowiadań ludzi wiem, że spadła bomba u Czepca (obok Kropa), przy czym zginęła pani, która tam w tym czasie zbierała drewno w lesie. >>

Podczas wojny nasza rodzina nie była maltretowana przez Niemców. Przed końcem wojny przyszli niemieccy żołnierze i nocowali u nas na słomie. Mama trochę umiała po niemiecku i potrafiła dorozumieć się z żołnierzami. Chyba po tygodniu spakowali swoje rzeczy i poszli nie wiadomo gdzie. Dopiero wtedy mogliśmy odpłombować żarna (podczas wojny były zaplombowane, nieczynne) i mleć legalnie zboże. Z bliskich nikt nie był na pracach przymusowych.

Po zakończeniu wojny praca wróciła do normalnych koleí, pozostał nam wszystek majątek. Bracia poszli do szkoły zawodowej, reszta pomagała w gospodarstwie. Ja przez jakiś czas pracowałam przy budowie drogi w lesie w Lyskim.

*Anna Kluzowa,
urodzona w 1930 roku*

Moje wspomnienia z lat wojny i po wojnie

Pamiętam tego niewiele, bo byłam jeszcze dzieckiem, kiedy zaczęła się wojna. Miałam wtedy cztery lata. Ojciec z bratem i innymi mieszkańcami Mostów (Al. Martynek, Al. Kluz nauczyciel, Kawulok, Kadłubiec, Chybidziura) odjechali na prace przymusowe do Linzu. Pracowali w H.G. Werke.

książka robocza mojego ojca Józefa Michałka

W domu zostałyśmy same - mama, siostra i ja. Całą wojnę byliśmy Polakami. Najstarsza siostra Wanda była już zamężna, mieszkała w Jabłonkowie. Szwagier Seweryn Byrtus całą wojnę się ukrywał. Siostra Danusia pracowała u bauera. Tatuś przysyłał 30 marek na miesiąc. Była bieda.

Ojciec się w Linzu rozchorował. Pod koniec wojny wrócił do domu, schorowany, bez środków do życia. Zaczął uczyć gry na skrzypcach - uczniami byli Moskała, Czudek, Bazgier i ja. Pamiętam jak już zupełnie pod koniec wojny grałam z ojcem, a niedaleko pod Skalką spadła bomba. Szyby z okien wyleciały, mnie skrzypce z ręki wypadły i rozbiły się.

Zdjęcie z roboczego "lagru" w Linzu. Na pokoju mieszkali razem: pierwszy po prawej stronie jest Alojzy Kluz, bywały nauczyciel i również dyrektor szkoły w Milikowie. Drugi w prawo, za Alojzym Kluzem jest pan Martynek - ojciec Heleny Kawulok z Dolnych Mostów. Po lewej stronie zdjęcia, drugi, ten, w białej koszuli jest mój ojciec Józef Michałek.

Po wojnie ojca uznali jako agitatora polskości, nie otrzymał emerytury, pomimo że przeszło 30 lat pracował na kolejach. Aż do śmierci ojca w 1956 roku żyliśmy tylko z zapomogi 150 koron miesięcznie. Tatuś pisał prośby i zażalenia do Pragi, ale nic nie pomogło. Wynagradzali tych, co byli wywiezieni. Ojciec nic nie otrzymał ani pośmiertnie. Ale to już ja pracowałam i było lepiej. (Mam jeszcze ojca Arbeitsbuch für Ausländer).

*Lidia Kozera,
urodzona w 1935 roku*

Moje wspomínky na německou okupaci

Můj tatínek pracoval na šachtě v Karvině, a proto nemusel na vojnu a mohl nás živit. Vydělal peníze a mohl zajistit nějaké potraviny i jiné věci. Na Slovensko, kde byl Slovenský stát a potravin bylo relativně dost, bylo přes hory blízko, a tak se „šmelilo“ různě a se vším.

Za války nás také na Velké Louce pronásledovalo gestapo a kontrolovalo vše, co se nesmělo. Jednou vpadli do chléva, když maminka dojila krávy. Nebyla tam elektřina a já jako nejstarší jsem musel svítit. Ptali se na partyzány, lekl jsem se tak, že mi vypadla svítilna, všude byla tma, ale oni vše překontrolovali a naštěstí nic nenašli. Teprve později jsem se dověděl, že partyzáni u nás byli, ale ještě před příchodem Němců odešli. Měli jsme štěstí.

Podruhé přišli, když jsme měli zaplombované „žarna“ (mlýnek na mletí obilí). Ale měli jsme ještě jeden mlýnek ve stodole, zahrabaný v seně. Jednou jsme byli ve stodole a mleli jsme na tom schovaném mlýnku a já jako nejstarší jsem musel opět svítit. Už tenkrát jsme měli motor na benzín, tak jsme jen svítili a sypali do mlýnku obilí. Najednou se ozvalo bouchání na dveře a opět to byli Němci, tentokrátě nám hrozil trest za porušení zákazu mletí obilí. Naštěstí se nechali pozvat tatínkem do kuchyně, kde je uhostili s maminkou tak, že ještě Němci vytáhli z tašky látku pro maminku na šaty.

Další událost se stala před vánočními svátky. Vypravili jsme se s kluky na vánoční stromky, když jsme uviděli na nebi hodně letadel. Jedno, které bylo poslední, najednou něco vypustilo. Náklad padal k zemi a my jsme se vylekali a zalehli. Pak jsme utíkali domů a vše řekli rodičům. Zjistili jsme, že to byly nábojnice a náboje, a byly rozházeny po celém lese. Bylo to ve stejný den, co vyházeli i bomby na Šancích, na osadu Vjyrgura. V chatě na Skalce probíhal výcvik vojáků, proto jsme to tam šli oznámit. Vojáci přišli a posbírali náboje a zase je vysypali na jiném místě (ale to se zjistilo až po válce).

Jiný příběh se stal, když se u nás dralo perí. Sešli se u nás nejen sousedé, ale také lidé z osady Viščořonka, Kičera, Podlaši. Museli jsme mít zakrytá okna, ale my je neměli. V tom přilétla dvě letadla nad Mosty, spíše nad tunel, a spustily na pa-

dácích dva svítící stromky - světlice. Bylo takové světlo jako přes den, rychle jsme zakrývali okna, mysleli jsme, že hledají nás. Pak jsme se dověděli, že na tunelu byly umístěné dvě protiletadlové zbraně, aby hlídaly tunel před chystaným útokem.

Když bylo po válce, Němci odešli a vzali s sebou i chataře ze Skalky. Zůstala jen sama chatařka. A tak tatínek docházel i na chatu na výpomoc a brával mě s sebou. Byl jsem svědkem toho, když na chatu dorazili Benderovci, byli to Slováci, ale čepice měli ruské. Když vtrhli do chaty, nejdříve na chodbě zastřelili psa, velkého bernardýna, a stříleli po zdech a rabovali. Tatínek mě poslal domů a řekl mi, abych mámě řekl, že se vrátí. Násilníky pak uprosil, že si potřebuje odskočit ještě na záchod, a tam přes malé okénko utekl. Když to zjistili, utíkali za ním a stříleli. Měl štěstí, protože tam byla velká skála, za kterou se schoval a dokázal utéci. Po válce pokaždé, když jsem na Skalce byl, jsem se nezapomněl na to okénko podívat a podívoval jsem se nad tím, jak se mu to podařilo.

Ke konci války Němci navezli do tunelu na Mostech různé drážní stroje a lokomotivy s cílem je odpálit tak, aby tunel zničili. Oba tunely byly podmiňovány. Vedle tunelu bydlela rodina Drongová, u jejich domu byla odpalovací rampa. Drongovi tajně provedli sabotáž a Němcům se nepodařilo tunel odpálit a zabezpečit si, aby je nikdo nepronásledoval na Slovensko. Tunely se zprovozovaly skoro dva týdny a poté byl vypraven vlak do Čadce pro veřejnost zdarma. Bylo po válce a já jsem ze zvědavosti tím vlakem jel. Byl jsem svědkem toho, jak ruští vojáci házeli granáty do řeky Kysuce, aby omráčili ryby. Lidé je museli pro ně vytahovat a házet na hromady, které se mi zdály tak velké. Koho chytili, ten musel vytahovat. Měl jsem jedenáct let, bál jsem se, protože jsem nikdy neviděl více vody. Chytili mě a musel jsem do vody, plakal jsem, ale protože pak už bylo ve vodě více lidí, kteří vybírali ryby pro vojáky, podařilo se mi utéci a upaloval jsem zpět na nádraží.

Vladislav Kufa, rok narození 1934

Wspomnienia Heleny Lachowej z okresu końca drugiej wojny światowej

Pod koniec stycznia 1945 roku wszyscy Niemcy, którzy mieszkali wraz z nami, Polakami, w małej wiosce (byliśmy wywiezieni wiosną 1942 roku do Rzeszy) robili poczynania do ucieczki przed frontem. Nas, Polaków, pozostawiono swojemu losowi, polecono nam dobrze dbać o opuszczone bydło we dworze. W okresie od ucieczki niemieckich gospodarzy do pojawienia się frontu (ponad tydzień) powodziło nam się bardzo dobrze – przede wszystkim był dostatek jedzenia, którego tak bardzo brakowało dotychczas. Mogliśmy się nareszcie do syta najeść, co pomogło nam w przetrwaniu następnych okropnych dni, kiedy nadszedł front. Nocą złowieszcze świecące choinki oświetlały miejsca, gdzie nadlatujące samoloty zrzucały bomby na okoliczne miasta. Do dnia dzisiejszego nie lubię sztucznych ogni, żadnych fajerwerków, które wywołują wspomnienia tych owych strasznych chwil. My (kilka polskich rodzin) skupieni byliśmy w jednym pomieszczeniu dużego mieszkalnego domu we dworze. Przebywał z nami bardzo chory na „suchoty” (gruźlica) dwudziestoparoletni młody człowiek, Antoni (zwany Antón) Waclawek z „Wyrszczku”, który w drodze powrotnej do domu zmarł. Nadszedł front, zamek niemieckiego obszarnika został zbombardowany. Armia niemiecka broniła się zawzięcie, armia czerwona dopiero po trzech

dniah krwawej walki pokonała Niemców. Wszystko wokół paliło się, w ogniu stanął również dom, w którym trzy dni bez picia, jedzenia i z modlitwą na ustach oczekiwaliśmy końca tego piekła. Wszyscy rzuciliśmy się do ucieczki. Wkrótce runął dach domu, a my byliśmy ocaleni.

Powrót do domu trwał z niewielkimi przerwami niecałe trzy miesiące. Posuwaliśmy się za frontem. Szliśmy na piechotę z małym wózkiem potrzebnych rzeczy. Miejscowa ludność była wobec nas bardzo przychylna i starała się nam, w ramach swoich możliwości, pomagać.

2 maja 1945 roku dotarliśmy do Mostów, na „Podlipy”, które były tak bliskie naszym sercom, a zwłaszcza nasza ukochana lipa, (choć nie ta sama) opiewana we fraszkach Jana Kochanowskiego. Tu znajdował się nasz rodzinny dom. Okazało się, że nie można w nim zamieszkać, ponieważ był zniszczony i pełen zwierzęcych odchodów. Przebywaliśmy pół roku u wujka – „Kościelny” (brat ojca), zanim rodzice postarali się o nowe mieszkanie. Radość z odzyskanej wolności była ogromna, choć przed nami (zwłaszcza przed rodzicami) stało wielkie zadanie „odbudowania” zwykłego codziennego życia i powrotu do normalności.

Helena Lachowa, urodzona w 1935 roku

Vzpomínky

Na 2. světovou válku, hlavně na její konec, vzpomínám jako pětiletý kluk. U nás v domě bydlel německý celník sloužící na slovenské hranici. Byl to už postarší pán a asi jsem mu připomínal vnuka, neboť mě měl velmi rád a zpíval mi německou písničku „O du lieber Augustin”.

Jelikož je náš dům blízko nádraží, při každém vyhlášení sirénou, že letí letadlo, jsme se museli ukrýt do buků, prýč z obydlí. Nějak jsem v té době obavy mamky nechápal, tak jsem se loudal a dostal jsem od mamky nabančeno. Vzpomínám si na přelety velkých amerických bombardérů, byl to hrozný rachot, až se země trásla.

Mamka mě zavedla do „kinderschule” a tam na mě učitelka začala mluvit německy, což mě jako kluka hrozně vyděsilo, ze školky jsem utekl a už se tam nevrátil.

Na ruské vojáky mám příjemné vzpomínky. U nás ve stodole měli ustájené koně a dvakrát denně je vodili k potoku napít se vody. Nás malé kluky posadili na hřbety těchto koní a vezli jsme se k potoku. Problém nastal, když kůň sklonil hlavu, aby se napil, my jsme se drželi hřívy a vojáci nás museli držet za nohy, abychom do potoka nespadli.

Když Němci z naší obce odešli, starší kluci objevili v budově hotelu Beskyd sklad lyží horských myslivců vojáků Wehrmachtu. Kluci se oknem dostali do budovy a všechny lyže jsme si rozdali. Byly to těžké dvoumetrové lyže, už tehdy lepené. Pro nás malé kluky se lyže zkracovaly a opravovaly.

Myslím, že my děti jsme vojákům jak německým, tak ruským, připomínali normální život, bez války a hlavně ti starší vojáci se k nám chovali velmi přátelsky.

Augustin Martynek, rok narození 1940

Wspomnienia z drugiej wojny światowej

Narada trzóch braci

Na poczóntku roku 1942 nóń groziło wywieziyni. Pamiyntóm se, jako sie mój tata, ujec Antón a ujec Francek całóm noc radzili, jako zrobić nejlepiej, coby zachronić swoje rodziny. Nad ranym ustalili, że podpisać volksliste. Tym samym musieli narukować na wojne. Mój tata był nimocny, tak za niego narukował wtedy 18 letni jego syn a mój brat Lojzy. Z wojny do dómu sie wrócił ujec Antón, ale ujec Francek umrził przy spatecznij ceście. O Lojzowi my nic nie

wiedzieli. Až v roce 1968 přišla správa, že žije v Anglii i tam založil rodinu. Wczasij sie boł posłać wiadomość, że žije a gdzie, aby nie był ścigany.

Wspomniynia szkolne

W czasie wojny dziecka chodźły do niemieckij szkoły, bo inszj nie było. Musieli my aji na przerwach mówić po niemiecku. Kierego nauczicielka prziscigła, że mówi po naszymu, za kore go niechała siedzieć w piwnicy. Mie sie to nie przitrefiło, ale mojij siostrze Sztefce wynecej razy. Na przigotowaniach do kómónii ksióndz też do nas mówił po niemiecku. Widzioł ale, że mu wiela nie rozumiemy, tak na kóniec nauk, jak odeszły dziecka niemieckich rodzin, kapke cosi powiedzioł po naszymu.

Pamiyntóm, jak jednego dnia (26.10.1943) całóm škole naucziciele nagnali na łónke pod Gmine. Tam my sie musieli dziwać, jak wieszajóm dziesiynćiu niewinnych młodych synków. Była to odweta za incident, w czasie kierego zginył gestapowiec. Miało też to zastrašić ludzi. Tymu jich tam nagnali. My sie nie śmieli gióńć, musieli my sie dziwać. Jo wtedy chodźła do drugij klasy. Było to do mnie straszne przeżyci. Móm to do dzisiaj przed łoczami.

Kóniec wojny

Pamiyntóm se, jak pod kóniec wojny po Półgróniu, po lasach chodzili partyzani, potym aji ruscy wojocy. Strach my z nich mieli, bo aji rabowali, kradli jajca, aji jałowke nóm zabili a mlynso wzióni. Jednego dnia z wieczora prziszli po tatym. Całóm noc my z mamóm rzykali, aby sie tata wrócił. Nad ranym tate przikludzili. Byli my szczynśliwi, że to tak dopadło, bo my słyszeli, że w okolicy trzóch ludzi zastrzelili a to isto tymu, że podpisali volksliste.

Straszne to były czasy.

*Helena Martynkowa,
urodzona w 1935 roku*

Strípky vzpomínek z 2. světové války

Vzpomínka na školu

Moje maminka byla majitelkou a provozatelkou obchodu a hospody na Šancích. Tam jsme i bydleli. Chodila jsem do školy na Šancích, kde byl ředitelem pan Wünsche a učitelkou paní Rachová. Učili jsme se německy. Odpoledne ve škole probíhaly kurzy němčiny pro dospělé, pravděpodobně organizované pro živnostníky, aby líp ovládli němčinu. Navštěvovala je i moje maminka. Pamatuji si, že mně jazyk tenkrát šel lépe než jí.

Čokoláda

Do hospody chodili němečtí vojáci, kteří měli sídlo v budově polské školy na Šancích (tzv. Placuvka). Někteří bydleli v obytných buňkách, které byly umístěny u lesa „u Bojka“. S děvčaty z okolí jsme těm od „Bojka“ dělaly úklid, vytíraly podlahu, za což jsme dostávaly čokoládu.

Ve sklepe

V době války bylo nařízení zatemňovat okna, spát ve sklepech. Pro mne to byl dobrodružný zážitek trávit noc v posteli mezi sudy piva. Bylo tam vlhké, takové tajemné prostředí.

Prohlídka domu

Jednou vstoupili do šenku dva příslušníci SS, byli v dlouhých kožených kabátech s pistolí v rukou. Přišli na prohlídku, jelikož jim bylo sděleno, že v domě někoho ukrýváme. Prohledali celý dům, včetně sklepních prostor, kde jsem byla schovaná. Tenkrát jsem zažívala chvíle hrůzy. Nenašli nikoho, ale odnesli si toho spoustu. Okradli nás o potraviny, peníze, potravinové lístky...

Hodinky

Koncem války k nám do obchodu přijel ruský voják...do dnes vidím před očima, jak má v řadě za sebou na předloktí poskládané hodinky.

Předtucha

Hospodu jednou navštívily dvě obchodnice z Těšína, které vyráběly a nabízely klobouky. V době rozhovoru s maminkou se rozezněly sirény, které signalizovaly přelet letadel. Ženské se vyděsily a s hrůzou sdělily mamince, že kdekoli jsou a zazní hlas sirén, toto místo je bombardováno. Maminka je utěšovala, že letadla pouze proletí nad vesnicí. Za chvíli byla bombardována „Vjyrgura“.

Plán

Tatínek byl z vojny na dovolené. Maminka se za každou cenu snažila, aby se další vojenské službě vyhnul. Riskovala. Překročila hranici se Slovenskem a tam prosila, aby tatínka schovávali. Domluvila plán: tatínek si na nádraží v Mostech zakoupí lístek do Těšína, a to v době, kdy bude tma, tzn. brzy ráno nebo večer. Nastoupí do vlaku, ale nepojede jím, nýbrž vystoupí z vlaku na druhou stranu směrem k Čuplu a přes Polom přejde na slovenskou stranu, na Milošovou, kde ho budou čekat partyzáni a poskytnou mu úkryt. Moji rodiče plán nezrealizovali. Tatínek se rozho-

dl na vojnu narukovat, aby neriskoval životy rodiny. Z vojny se nevrátil. Až v padesátých letech jsme se dozvěděli, že padl v Holandsku.

*Danuše Niedobová,
rok narození 1937*

Wspomnienia z drugiej wojny światowej, które zostały w mej pamięci

Wspomnienie październikowe

Rankiem z sąsiadką szedłem do szkoły chodniczką koło Niesłanika w kierunku dzisiejszego hotelu Beskyd. Były to początki mego uczęszczania do szkoły. W pobliżu drogi zauważyłem grupę pracujących ludzi. Dopiero w szkole dowiedziałem się, że stawiają szubienicę. W szkole poinformowano nas, abyśmy zawiadomili rodziców i bliskich, że po południu w danym miejscu na przestrozę będzie wykonany wyrok śmierci.

W drodze powrotnej zauważyłem, że szubienica jest już gotowa. Spostrzegłem 10 wiszących „opratek“, które sprawdzał jeden z gestapowców.

Byłem świadkiem tego wydarzenia.

Ludzie musieli obowiązkowo patrzeć. Miejsce było strzeżone. Jako ostatnia przyjechała ciężarówka z więźniami, była nakryta celtowną. Samochód zatrzymał się na drodze w pobliżu kasztanów (jedno z drzew do dziś stoi), tam było przejście przez rów. Więźniowie pojedynczo wyskakowali z kajdankami na rękach i byli prowadzeni na miejsce stracenia.

Niewybuch

Był letni czas. Mama daje synom Józefowi i Franciszkowi za zadanie nazbierać pełny kosz liści z kaczęca: „Idźcie na łąkę na przeciw kościoła i tam zbierajcie.“ Przy zbiorze natrafiłem na przedmiot walcowatego kształtu z wiszącą gażewką. Przypomniałem sobie, że taki przedmiot widziałem u niemieckich żołnierzy. Był to „niewybuchły granat“. Jeszcze w to samo popołudnie granat zabrał chłopiec o nazwisku Cieślar, który miał zamiłowanie do amunicji. Tragicznie się to dla niego zakończyło. Nas dwojga strzegł Anioł Stróż.

*Józef Szotkowski,
urodzony w 1936 roku*

Wspomnienia na ostatnie dwa lata okupacji

Front zbliżał się do naszych granic. W nocy z 16 na 17 sierpnia 1944 roku doszło do desantu rosyjskich spadochroniarzy pod komendą kapitana Nadożnyj (pseudonim) w liczbie około 15 partyzantów. Jednego z nich o nieznanym imieniu znalazłem z moim bratankiem Józefem Kawulokiem. Przy pasieniu krów rankiem 17 sierpnia koło godziny 6:00 natknęliśmy się na martwe ciało leżące na znak obok ostrewki z żytem. Obok niego leżał „gwer”, dwie torby, szeroki pas jutowy i sznury bez „płachty”. Wyglądał bardzo spokojnie, jakby spał. Pod nosem miał tylko parę kropki krwi. Miał około 25 lat – to dowiedzieliśmy się z późniejszej wypowiedzi braci Kluzów z Dolnych Mostów (Kasyrzi), którzy byli przy partyzantach. „Płachta” mu urwał samolot, który leciał za nimi. Mój starek poszedł wydarzenie to oznajmić na Gestapo. Przyszli koło godziny 9:00, pomierzyli, wyfotografowali, około godziny 14:00 powozem odwieźli do Jabłonkowa. Jest pochowany w nieznanym grobie. Wśród spadochroniarzy była również operatorka radiowa Janina Dąbrowska, która przy zeskoku połamała obie nogi. Nosili ją partyzanci przez trzy miesiące, ale podobno podczas strzelaniny w Sałajce została zastrzelona. Tak samo radiostacja była uszkodzona.

Na drugi dzień przyszli do nas (wtenczas mieszkaliśmy ze starzikami) Niemcy, wszystko przeglądali, szukali partyzantów. Nikogo nie znaleźli. Tylko w pobliskim lesie natrafili na dwa spadochrony, worki z prowiantem i amunicją, które w pośpiechu partyzanci nie odnaleźli i nie zabrali. Partyzanci nie odeszli daleko. Tu blisko w lesie się schowali.

Dnia 7 października nad ranem doszło do strzelaniny. Według późniejszej wypowiedzi „Kasyrzi” partyzanci chcieli przejść ze strony Połomu i Skałki do Istebnej pod Baranią. Przechodząc przez koleje, napotkali na patrol niemiecki, który strzegł kolei. Doszło do strzelaniny, podczas której jeden niemiecki żołnierz został ranny, podobno na skutek postrzelenia zmarł. Podczas wojny w gospodzie U Czudka było zakwaterowanych około 20 żołnierzy niemieckich, którzy strzegli kolei.

Pod koniec sierpnia 1944 roku wybuchło na Słowacji powstanie. Odczuwaliśmy to. Po drogach i kolei przesuwało się dużo wojska i sprzętu. U nas w stodole przez tydzień były ustajone konie, które musielimy karmić. W tym czasie to już Niemcy

mieli „zrachowane”. Angloamerykańskie samoloty bardzo często nad nami latały i aby je Niemcy nie namierzili radarem, zrzucaли paski z folii aluminiowej, takie podobne do tych, którymi stroi się choinki. Chcieli też bombardować tunel, ale polecieli trochę dalej. Podobno 60 aż 80 bomb spadło na Wiyrgóre. W innym dniu także spadły dwie bomby w Jaszowym potoku i na Prziporze. Musiały być one dosyć duże, bo do dzisiaj zostały po nich krater. Bomby te spadły prawdopodobnie na skutek problemów technicznych samolotu.

Podczas całej wojny był na tunelu PAL-POST z działami przeciwlotniczymi tzw. „flakami”. Te jednak nie były niebezpieczne dla angloamerykańskich samolotów, ponieważ latały one wyżej, niż był dostrztał „flaków”. Mieli tam także silne reflektory, którymi w nocy często świecili po niebie.

W Mostach „za Gróniym” są po dzień dzisiejszy zachowane wykopy przeciwpiechocie. Na głównej drodze pod „Kuligowóm kypkóm” i na leśnej drodze w Jaszowym potoku były zatarasy przeciwpancerne. Były zbudowane z drewnianych belek, były też zaminowane. Z tym wiąże się nieszczęsne wydarzenie. Życie straciła pani Jakubowa, która mieszkała u Marka w małym domku. Szła do lasu na „karkosze” koło tego zatarasu. Mina eksplodowała i zabiła panią Jakubową.

Niemcy także nawiercili słupy telegraficzne i telefoniczne, które w ostatni dzień aktywowali.

Mój tata, który był całą wojnę na pracach przymusowych w Niemczech, w listopadzie 1944 przyjechał na urlop. Z powrotem nie chciał wracać. Ukrywał się. W piwnicy pod schodami miał zamaskowane schronienie. Na polu się mało pokazywał. Groziło niebezpieczeństwo, że go będą szukać, ale mieliśmy szczęście. Po nowym roku do szkoły już nie chodziliśmy. Front się zbliżał. Często wieczorem spoza Girowej przelatywał bardzo nisko rosyjski samolot, zrzucał partyzantom żywność i amunicję.

Dnia 2 maja Niemcy poukładali w tunelu lokomotywy i wagony, eksplozją wyrzucili poza tory kolejowe. Na most za dworcem postawili lokomotywy, wyrzucili w powietrze most z lokomotywami. Most się przepadł, ale całkowicie się nie zawalił. Niemcy uszkodzili wszystkie słupy telefoniczne i telegraficzne. Dwie lokomotywy ciągly za sobą wielki hak, który łamał „szwiele”. Niemcy rozbijali, co mogli. Odeszli. Nastalo grobowe cicho. Czekaliśmy na oswobodzicieli.

Niektórzy ludzie zaczęli wieszać chorągwie. Niektórzy polskie, niektórzy

czeskie. Moja ciotka Maria Kawulok, polska nauczycielka, wywiesiła polską. Po północy z 2 na 3 maja ktoś bije do drzwi i woła „Otworaj!” Było jasne, że to Rusi! Z wielką radością tata śpieszy otworzyć, a oni mierzą „gwerami”, chcą strzelać. Tata im chce wytłumaczyć, że nie są w Niemczech, a oni zaczynają rabować, wykrzykiwać: „Dawaj wódkę, dawaj czasy, dawaj za oswobodzenie, dawaj kuszat!”. Mama im dała wędzone mięso, a oni sobie do tego zabrali zagotowane „ryngloty”. Tych ale nie jedli, tylko pogryźli i wypływali.. Na wypadek ewakuacji przed frontem mieliśmy w dwóch wielkich walizkach przygotowany prowiant i ubrania. Walizki zabrali. Chcieli zabrać mój garnitur, ale był za mały.. Tata im wyjaśniał, że jest „rabocziej”, ale oni: „Ty burżuj!”.

W końcu odeszli... My cieszyliśmy się, że nas nie postrzelali. Dalsze dni chodziliśmy patrzeć jak drogą ciągną powozy, samochody, patrzyliśmy na tych, którzy nas oswobodzili. Leżeli w pierzynach, które nakradli, pokazywali ile „czasów” uzbierali, ... Ja się tylko dziwiłem, jak taka armia wygrywa wojnę...

Miedzy ludźmi panowało napięcie, co będzie w następnych dniach. Ci, którzy sympatyzowali i współpracowali z Niemcami, przeżywali ciężkie dni. Polacy myśleli, że będzie Polska, Czesi, że Czechy. Byłem na mszy, kiedy po jej zakończeniu śpiewałem: Boże, coś Polskę”.

Bardzo dobrze pamiętam 8 maja, kiedy w południe na „Dzień Zwycięstwa” na kościele dzwonił dzwon, huczały syreny. Stałem obok naszego domu na wysepce. Było chłodno, cicho, szaro, wokół żadnej trawy. A ja, 11 letni chłopiec, byłem jakiś smutny, myślałem, co będzie dalej...?

Antoni Szkandera z Czambarni, Betlyma, Łómu, rok urodzenia 1934

Vzpomínky na 2. světovou válku

Vyvezení

Měla jsem sedm let, má sestra Hanka pět a půl roku, bratr Vladek měl dva roky. Asi půl roku před tím, než nás vystěhovali, byli mí rodiče velmi nervózní. Maminka po nocích nespala. Čekali něco zlého, ale nevěděli, co to bude. Hlavní příčina jejich nervozity spočívala v tom, že tatínek nechtěl podepsat tzv. volkslistu. Byl to dokument, že souhlasí s německou okupací, stává se prakticky Němcem, a tím pádem by musel ihned na frontu. Tátu drželi 3 dny na policii, nevěděli jsme, zda se ještě vrátí, přikazovali, strašili, ale nepodepsal.

V to ráno, co nás SS-áci vystěhovali, pili v blízké hospodě celou noc a pak ožrali přišli asi ve 4 hodiny ráno na náš dvůr. Já si jenom pamatuji, že to bylo jaro. Maminka celé dny tvrdě pracovala „na zogónach“, takže jsme všichni dost tvrdě spali a neslyšeli jejich výkřiky a řvaní. Tatínek se právě vracel ze chlěva, kde dával krmení koni. Zeptal se jich, co chtějí. Odpověď byla rána po ruce a „Otvírej!“. SS-áci byli dva. Jeden strhl peřinu z maminky a Vladka, následně ze mne a Hanky a druhý zařval: „Heraus ajne polniše švajne“ a že do patnácti minut musíme být pryč z domu. Můžeme si vzít jen to, co si za těch patnáct minut sbalíme. Vzpomínám si, jak na nás maminka natabovala hlava nehlava různé oblečení, jedno přes druhé, jen aby toho bylo co nejvíce. Potom hodila na zem dvě prostěradla, na každé dala jednu peřinu, dva polštáře a modlitební knížku. Tatínek musel jít osedlat koně a nachystat vůz, do kterého jsme naložili „celý“ svůj majetek. Nevěděli jsme, co s námi bude, ani zda se ještě někdy do domu, který za těžce vydělané peníze mí rodiče sami postavili, někdy vrátíme.

Pak jsme šli asi 10 km do Jablunkova, maminka s Vladkem mohla být na voze, tatínek a my dvě s Hankou jsme museli pěšky. Neplakaly jsme, jen jsme se silně držely za ruce. Byly jsme si navzájem velkou oporou. V „Czytelni“ byly už ostatní rodiny. Z Mostů u Jablunkova bylo vyvezeno 27 rodin. Do Jablunkova přijel za námi i děda Jan Hus z Kyčery, chtěl nám pomoci a vzít k sobě aspoň Vladka. Nedovolili to. SS-áci se ještě i tady snažili přemluvit mou matku, abychom se dali k Němcům a přijali „volkslistu“. Maminka byla totiž blondýnka a my děti také. Jejich přemlouvání bylo neúspěšné, takže už nás jen kontrolovali každou půlhodinu: Kowolowski - „fynf.“. Stále dokola „Kowolowski fynf“.

Poté rodiny roztrídili. Ti, kdo měli někoho nemocného, nebo byla žena těhotná, šli asi hned do koncentráku, nás naposledy náš koníček zavezl na jablunkovské nádraží, kde jsme opět v nejistotě čekali den a noc a pak nás v „byczokach“ (nákladních vlacích) odvezli na předem určená místa v Německu. Dvouletý bratr byl z toho všeho velmi vystrašený a celou dobu plakal, maminka z toho byla také velmi nervózní a zbila ho. Bylo mi to tehdy velice líto. V takových chvílích je každá pomoc ceněná tisícinásobně. Takto si i po letech cením pomoci pana Wacławka - stolaře a jeho ženy, kteří celou noc střídavě nosili Vladka po peróně a uklidňovali ho.

Rozdělení k sedlákům

Dovezli nás do Olau, kde čekali „baueři“ - sedláci a vybírali si jednotlivé ro-

diny. Bauer jménem Andreš nás naložil na vůz a vzel nás do své vesnice Wistenbrize. Ubytovali nás do jedné velmi vlhké místnosti, kde byla našťestí kachlová pec s malou troubou, v níž se dalo vařit. Bauer měl asi nařizeno dát nám měsíčně 50 kg otopového dřeva, pokud vybral nějaký pařez nebo kus mokrého dřeva, což nám samozřejmě nestačilo, a tak jsme my děti sbíraly větvičky a listí, abychom měli na čem vařit.

Život dětí

V zimě jsme museli bývat doma sami, rodiče brzy ráno odcházeli do práce. Maminka ráno i večer dojila ručně 10 krav, musela je nakrmit, vykydat hnůj. Tatínek se musel starat o dva páry koní. A kromě toho museli udělat všechno, co si bauer zamlul.

Na zimní období velmi nerada vzpomínám nejen proto, že jsme celé dny musely být zavřené v chladném pokoji, že jsme se se sestrou v tom malém prostoru ještě musely starat o mladší sourozence, že se mi zhoršovalo chronické bolení v krku a zubů. Hlavní trauma, které přetrvalo až do mého stáří, byly myši. Když odešli rodiče do práce a my jsme chtěly vstávat, musely jsme nejdříve dlouho bouchat tyčkou o podlahu, protože se hemžily všude kolem nás. Bouchaly jsme tak dlouho, dokud se všechny neschovaly, až pak jsme měly odvahu vstávat do zimy a chladu.

V létě to bylo trochu veselejší. Hlavně, že nebyla taková zima. A mohli jsme jít s rodiči. Ale nešli jsme si hrát. Šli jsme pomáhat, pracovat, jednotlivě řepu a plit. Na mámu jsem dodneška hrdá. Žádná jiná pomocnice jí v řepě nestačila. Občas jsme si hráli i s německými dětmi, ale většinou se nám posmívaly a někdy nás i zbily.

Určitě jsme neměli takové oblečení jako oni, i když maminka - nevím, jak to dělala, nás držela v čistotě. Vzpomínám si, že jsme chodili prát prádlo na hřbitov a když se narodila v 1943 sestra Lenka (Helena), praly jsme na hřbitově plenky každý den. I na vaření jsme nosili vodu ze hřbitova.

Jídlo

Jídla moc nebylo, vzpomínám si, že maminka dostávala nějaké lístky na mouku, na cukr a na chleba. Byl to jeden malý pecen na týden. Než jsme ho přinesly z vedlejší vesnice, byla z něj polovina. Trochu mléka, brambor, řepy nebo kousek masa jsme měli jedině, když to rodiče ukradli. Maminka si vyrobila velkou zástěru z pytle a ve sklepě občas přinesla trochu mléka. Jak jsme pak my starší hladově hleděli na Lenku, které pak mamka uvařila kaši, a těšili jsme se, že můžeme vyškrábat aspoň hrníček. To byla pochoutka, nej-

lepší zákusek. Táta občas chytil ve stodole nějakou slepici. Ale jak to uvařit, když to při vaření vonělo? Nad námi bydlela Němka, dělnice, která také pracovala u Andreše. Nebo šel někdo kolem a zeptal se nás dětí, co vaříme. A jako děti, řekly jsme pravdu. Kdokoliv nás mohl udat. Pak by přijeli SS-áci a zbili by dotyčného, až by zůstal ležet živý nebo mrtvý. My děti jsme trpěli nejvíce tím, že jsme se báli o rodiče. Co bychom bez nich zmohli, co by s námi bylo? Asi koncentrák.

Škola

Naše maminka, sama na svou dobu velmi chytrá a schopná - např. rychle se naučila německy, si uvědomovala důležitost základních znalostí. Domluvila se proto s německou učitelkou a přihlásila nás do školy. Bohužel náš první školní den byl zároveň i posledním. Po našem příchodu musela paní učitelka oznámit mamince, že nás nesmí učit, že dostala nařízení, které jí to zakazuje. A tak jsme první školní znalosti dostávaly od maminky. Knihy nebyly, takže naším „Slabikářem“ byla modlitební knížka.

Cesta domů

Když Němec začal prohrávat, celé vesnice se začaly stěhovat. Asi dva měsíce kolem nás jezdily ve dne v noci povozy. I na Wistenbrize přišla řada. Tatínek musel vézt bauerovu rodinu, nám dal koně a my jsme se o sebe museli postarat sami. Největší trýzní byla zima. Jeli jsme v lednu, v únoru. Lence bylo jeden a půl roku, byla v hadrech a peřinkách, mokrá a nepřebalená celé dny. Jen jsme někde v noci přespali a hned zase dále. I nám starším bývala zima, neměli jsme pořádné oblečení ani teplé jídlo. Andreš nás nechtěl pustit, i když jsme projížděli Českou republikou.

Pak se celé naše procesí zastavilo v Šípech u Rakovníka. Konečně jsme se po dlouhé době zase vyspali. Uložili nás (Poláky, Rusy, Čechy) ve škole. Když jsme dostali spalničky a naše nejmladší sestra úplavici, vzal nás do svého domu pan Hula. Rodiče si s tímto dobrým člověkem dlouho dopisovali. Bohužel už nežijí. Jejich syn zahynul ve válce jako letec a od dcery Dáši máme jen fotku.

Nakonec se nám po mnohých peripetiích (nejezdily vlaky) podařilo vrátit domů koncem května 1945.

Obdivuji své rodiče (maminka měla v čase vyvezení 28 - 32 let, tatínek 32-36), že i přes různé lákavé nabídky, jak by si mohli zjednodušit život, vždy zůstali čestnými a poctivými lidmi.

Aloisie Štefková-Kowolowská,
rok narození 1934

Wojynne wspómniynia

Za Niymców, gdo podpisoł volksliste, za roz rukowół na wojne. Kierzi sie głosili ku Polokóm, tych wyynkszościóm wywożali a do jeich dómów nakludzali Niymców. Naszóm rodzinie też wywyżli.

Jak sie nasi dosłechli, że nas bedóm wywożać, tak hónym cosi majóntku odniýšli do rodziny albo dobrych somsiadów a cosi, głównie obleczynio, spalowali a zebrali ze seból.

Jak sie wojna miała ku kóncowi, cieszyli my sie do chałupy. Dostali my sie ale do ruskigo zajyńcio. Musieli my dlo Rusów chytać kónie. Roz w nocy my kónióm obwiózni kopyta, aby Rusi nic nie słyszeli, a uciykli. Po ceście my dostali krowe a przikludzili jóm do dómu.

Jak my sie wrócili na Mosty, zastali my prózny dóm, jyny krziż zostoł na ścianie. Z poczóntku my spali w stodole na sianie. Z gminy nas zawiadómili, że mogymy jechać do Cieszyna kupić łózka a dalszi rzeczi, kiere Niymcy naładowali na wogóny a už nie starczili łodwyżć. Mama miała cosi piniyndzy, tak kupiła za łacno łózka a szifóner. Byli my tymu radzi.

Alojzja Turkowa, urodzona w 1924 roku

Wspomnienia na lata wojenne

Przelot samolotów, bombardowanie

Już wcześniej, ale głównie pod koniec drugiej wojny światowej, prawie że codziennie w dopołudniowym czasie około godziny dziewiętej i później, przelatywały ponad nami w kierunku północnowschodnim całe roje samolotów ciężarowych. Latały bardzo wysoko. Niekiedy po ich przelocie spadały na ziemię staniolowe prążki. Zbieraliśmy je, było to dla nas coś nowego, pięknego (może na ozdobę drzewka wigilijnego). Potem ktoś mówił, iż te prążki mogą być zatrute, więc przestaliśmy ich zbierać.

Przelot samolotów sygnalizował głos syreny w Czadcy na Słowacji. Głos syreny było dosyć dobrze słyszeć i u nas, chociaż było to z odległości około 8 km linią powietrzną. Na sygnał syreny w Czadcy wypuszczano do domu dzieci z niemieckiej szkoły. Inna szkoła w czasie wojny nie działała. Po głosie syreny w Czadcy w ciągu pół aż jednej godziny następował przelot samolotów. W czasie pierwszych przelotów, my dzieci wybiegaliśmy z domu, krzyczeliśmy i wy-

machiwali rękami na te samoloty (piloci na pewno nic nie widzieli i nie słyszeli) - to działo się do czasu zrzucenia jednej bomby, która spadła na parcelę p. Muzyczki wedla Czupla. Było to prawdopodobnie jeszcze jesienią 1944 roku albo wczesną wiosną 1945 roku. Urody tam nie było a ziemia była poorana. Od tego czasu, kiedy słyszeliśmy odgłos samolotów, już nie biegaliśmy, nie krzyczeliśmy i nie machali rękami na samoloty, ale raczej siedzieli cicho w domu, gdzie i tu poukrywani, bo i dźwięk samolotów stał się dla nas „otępný”.

Krater po wybuchu bomby był duży, co do średnicy i głębokości. Byliśmy popatrzeć, a ludzi zaciekawionych, takich jak my, było wielu. Podziwialiśmy tę ogromną siłę.

Wyrógóra - to jest okolica za Szańcami, jeszcze po stronie czeskiej, gdzie była wybudowana triangulacyjna wieża (między innymi budował ją również mój brat Franek), teraz już jej tam prawdopodobnie nie ma. W samą wigilię Bożego Narodzenia w 1944 roku (było pochmurne niedzielne przedpołudnie), mama, bracia Władek, Lojzy i ja - byliśmy w kuchni, tata i brat Jozef - prawdopodobnie w kościele) zrzucano tam w okolicy Wyrógóry pono około 60 sztuk bomb. Niektóre eksplodowały zaraz, niektóre dopiero po upływie jakiegoś ustawionego czasu. Wieża triangulacyjna została stać. Szybko w naszych oknach zostały w całości. Po południu dużo ludzi szło od Mostów po drodze, potem po chodniku na tunelu, po chodniku koło kolei w kierunku ku granicy i Wyrógórze. Ludzie mówili, iż członkowie SS prowadzili też kilku więźniów - saperów, którzy mieli niektóre niewybuchnięte bomby rozmontować i unieszkodliwić.

Mój brat Lojzy po bombardowaniu wyciągnął akordeon i rozpoczął na nim grać koledy. Z atmosfery ciężkiej, bezradnej i ponurej zrobiła się zaraz atmosfera wprost wesoła, świąteczna. Po południu, wieczorem i w nocy wybudzały nas pojedyncze wybuchy bomb.

Setki, a może tysiące samolotów, które przeleciały ponad nami głównie pod koniec drugiej wojny światowej (gdzieś od lata 1944 do wiosny 1945) to były samoloty alianckie (angloamerykańskie), przelatywały nad Górny Śląsk, gdzie bombardowały fabryki przemysłowe i chemiczne, między innymi fabrykę chemiczną w Heidebreku (dzisiejszy Kędzierzyn - na zachód od Gliwic).

Tam wówczas pracował wujek Adam Waclawek (od Turónia), Franciszek Waclawek (od Waclawka), Alojzy Łysek (który mieszkał u nas ze swoimi rodzicami, po wojnie poślubił Jadwigę Kufa-

od Kufeczki, która była starszą siostrą Antoniego Kufy- męża Jadwigi Wiszczo - mojej siostrzynicy). Pracowali tam i inni obywatele z Mostów a może i Szańców. Ale tych pamiętam.

Samoloty te prawdopodobnie wlatywały gdzieś może w północnych Włoszech, bomby zrzucały gdzieś nad Górnym Śląskiem a którędy wracały z powrotem, tego nie wiem, bo ponad nami już nie przelatywały.

„Kanonenfuter”

Z odstępem czasu, już nie jestem w stanie dokładnie potwierdzić, czy stało się to na początku 1945 albo 1944 roku. Była wiosna. Rodzinie pana Drąga na Szurej stała się stosunkowo wielka szkoda w jego ogrodzie pod domem. W ogrodzie między Drągami a Kałużami rosła już dosyć wysoka trawa. Przyjechały samochody osobowe i ciężarówki, przywieziono mnóstwo wojska, głównie młodych żołnierzy. Wczesnym rankiem postawiono maszt i wywieszono niemiecką chorągiew. Żołnierzy ustawiono w oddziałach na czele z oficerami. Był głośnik i było słyszeć niemieckie wojskowe melodie oraz rozkazy. Młodzi żołnierze (może osiemnastoletni) składali przysięgę.

Po ukończeniu przysięgi powiadali do samochodów i odjechali. Pono wprost na front. W ogrodzie pana Drąga zostały głębokie rowy, przeważnie po ciężarówkach.

Zabarykadowanie tunelu

Pod sam koniec wojny przejeżdżał dziwny "pociąg" od Czadcy w kierunku Jabłonkowa (prawym torem, do prawego tunelu). Lokomotywa „cisła” (popychała) przed sobą kilkanaście (chyba 8 - 10 sztuk) starych, złomowych lokomotyw. To samo działo się i z drugiej strony tunelu, ale w odwrotnym kierunku (z Jabłonkowa do Czadcy, tylko do tego samego tunelu). Kiedy pociągi były już przed samym tunelem, maszyniści po obu stronach tunelu powyskakiwali z maszyn i niechali pociągi dalej jechać przeciw sobie i zderzyć się wewnątrz tunelu.

I tak to tam zostało aż do wyzwolenia.

Po pewnym czasie po wyzwoleniu przyszli fachowcy, wyciągnęli ostatnią lokomotywę z tunelu. Przebiegał jej remont, co trwało kilka dni. Potem napompowali do lokomotywy wodę (ze strumyku obok kolei) i zapalili w niej ogień. To wszystko działo się na równie przed kolejowym mostkiem nad boczną drogą prowadzącą koło Wiszczołów (Miklusów) na drogę główną przy Wiszczołowi (Jakubkowi).

Fachowcy naprawiali stare lokomotywy w tunelu tylko do takiego stopnia,

aby potem przy pomocy lokomotywy funkcjonalnej było możliwe je z tunelu wyciągnąć. Z każdym dniem przybywało naprawionych lokomotyw, aż w końcu tunel został pusty. Stare, złomowe lokomotywy odtransportowano chyba do Huty Trzynieckiej, gdzie były przepalone na nową stal, tak potrzebną po skończeniu drugiej wojny światowej.

Zniszczenie dwutorówki

Tuż pod koniec wojny (chyba dwa, może trzy dni przed przybyciem żołnierzy radzieckich), w jedno prawie że południe, czy już wczesne popołudnie, jechała z wielkim hukiem lokomotywa w kierunku od Czadcy do Jabłonkowa. Za lokomotywą był wagon służbowy i wagon platformowy z zamontowanym dużym hakiem. Hak można było podnieść na platformę albo spuścić do ziemi w środku między szynami. Kiedy hak był spuszczonej do ziemi i lokomotywa jechała - ciągnęła, to hak łamał podkłady (szwele), na których były przymocowane szyny kolejowe. Podkłady zostały połamane, szyny powykręcane i cały tor zniszczony.

Przed przejściem drogowym przez kolej (przed tunelem, przed domkiem kolejowym), lokomotywa zatrzymała się, hak podniesiono i wszystko odjechało w kierunku Jabłonkowa. Jazda w kierunku Czadcy nie była już możliwa.

Zaraz zbiegło się dużo ludzi i rozmawiali o wyrządzonej szkodzi. Na drugi dzień już z wózkami odwoziliśmy połamane kawałki podkładów do domów. Dobre będą na opał na zimę a lepsze kawałki i na podłogę do chlewów, czy na ławki przez strumyki. I tak zniknęły niemalże wszystkie połamane podkłady z toru.

Starokarczmarski most

Na lewym torze były połamane podkłady, na torze prawym był tunel zapchany starymi, złomowymi lokomotywami. No, ładne. W jaki sposób jeszcze można spowolnić postęp wojsk radzieckich? Nie zapomnieli, iż są to mosty.

A w Mostach ich było dużo. Jednym z największych mostów był most murewany Starokarczmarski. Zaminowali go więc. Po południu, niemal w przeddzień przyścia wojsk radzieckich, wysadzono go w powietrze. Powstała tama. Nagromadzona woda znalazła sobie drogę między kamieniami i poziom zapory był niski.

Po skończeniu wojny jedną z pierwszych prac była odbudowa tego Starokarczmarskiego mostu. Pracowało tam dużo ludzi, między innymi mój tata.

„Trzeci tor kolejowy”

Wzdłuż torów prowadziła linia telefoniczna. Za pomocą telefonu zabezpie-

czało się życie, funkcjonowanie i bezpieczeństwo na kolei. Wzdłuż torów były postawione słupy telegraficzne w odległości 30 do może 50 metrów, w kształcie dużej litery A. Na naszym terenie były zazwyczaj jeszcze wsparte słupem trzecim, skośnie wetkniętym w nasypie kolejowym. W górnej części niemal pionowo stojących dwóch słupów były prostokątnie do linii toru przymocowane żelazne konsole z izolatorami. Na tych izolatorach były przymocowane druty telefoniczne. Były ich chyba dziesiątki. W każdym domku kolejowym był telefon.

Pod koniec lata 1944 roku przyjechała drezyna robotnicza i zatrzymywała się przy każdym słupie telegraficznym. Pracownicy zsiadli i do jednego słupa nawiercili otwór o średnicy około 4 cm. Przed samym łamaniem podkładów znów jechała drezyna, znów zatrzymywała się przy każdym słupie telegraficznym. Pracownik, prawdopodobnie saper, zsiadał i wkładał do łatem wywierconych otworów materiał wybuchowy. Wsiadał na drezynę i po odjeździe o kilkanaście metrów wyrzucał słup w powietrze.

W ten sposób skończyło się połączenie telefoniczne Mostów z całym światem przed końcem drugiej wojny światowej.

Drewniane budynki wojskowe pod Doliną

Pod Doliną, obok polno-leśnej drogi na Ścięte, w jednej linii wybudowano - zmontowano podczas okupacji niemieckiej kilka domków przyziemnych (baraków), pomalowanych na zielono, gdzie mieszkali i urzędowali głównie przygraniczni policjanci. Pod koniec wojny policjantów ubywało, aż w pewien podwieczór, kiedy było już dosyć mocno słychać grzmienie dział wojennych, policjanci nałożyli na auta swoje majątki, zapalili wszystkie budowle, nasiedli na ciężarówki i odjechali. Wszystkie budynki z urządzeniem doszczętnie się spaliły.

Wyzwolenie

Było to pod koniec kwietnia, albo na początku maja 1945 roku. Pogoda w tym dniu była dżdżysta. Z młodszym bratem Władkiem i mamą byłem w kuchni. Mama coś robiła, jak zawsze, a my zabawialiśmy się z jakimiś dostępnymi nam wtedy zabawkami. Między moimi zabawkami znajdowało się również blaszane pudełko o rozmiarach jakieś 10x15x4 cm, do którego odkładałem tytoń z papierosowych niedopałków dla taty, który wtenczas był takim świątecznym palaczem (przecinał papierosa na dwie części).

Najstarszy brat Franek był wtedy w Niemczech (na Dolnym Śląsku koło Opoła) na pracach na jakiejś leśniczówce. Starsi bracia - Józek i Lojzy - nie przypominam sobie, gdzie się wtedy znajdowali. Tata był gdzieś na podwórku.

Do kuchni razem z moim tatą wstąpił radziecki żołnierz. Prawdopodobnie był to jakiś oficer - miał tylko pistolet. Najwięcej rozmawiał z moim ojcem, bo on podczas pierwszej wojny światowej był w Rosji na wschodnim froncie i tam coś z rosyjskiego się na niego "nalepiło". Pamiętam, iż rozmowa potoczyła się również, oprócz innego, na temat "czasów i machorki". W zakresie "czasów" - my mieliśmy tylko budzik, ten nam zostawił, a "machorka"? Ojciec wtedy papierosów w domu nie miał i starał się wykłócić, kiedy zapytał się ten radziecki żołnierz - to skąd ten tytoń - pokazując na zamknięte pudełko. W ogóle nie zauważyliśmy, iż poprzednio ten żołnierz zwrócił uwagę, że ja zamykałem i odkładałem to pudełko z tytoniem z papierosowych niedopałków. Ojciec miał duże problemy żeby wyjaśnić to zdarzenie.

Żołnierz odszedł. To był jedyny prawdziwy żołnierz radziecki, którego ja spotkałem pod koniec drugiej wojny światowej. U nas żadne walki, boje, czy strzelania nie były. Tak samo na drogach nie widziałem żadnych przejazdów konwojów wojennych.

Augustyn Wacławek, urodzony w 1936 roku

Zpravodaj mostecký - mosteckí

Periodický tisk územního
samosprávného celku

Vychází:

jednou měsíčně, zdarma

Adresa redakce:

zpravodaj@mostyujablunkova.cz
tel. 558 337 911

Číslo: 05/2020

Den vydání: 1. 5. 2020

Evidenční číslo: MK ČR E 12343

Vydavatel:

Obec Mosty u Jablunkova,
Mosty u Jablunkova 800, 739 98,
IČ 296 953

Grafické zpracování a tisk:

Grafia Nova, s. r. o.,
Žašová u Valašského Meziříčí

Uzávěrka příštího čísla:

18. 5. 2020

Redakce si vyhrazuje právo
příspěvky krátit.

Neprošlo jazykovou úpravou.